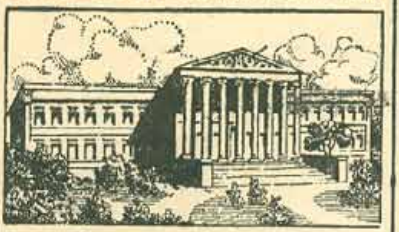
A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG KÖNYVTÁRA

FORBÁTH LÁSZLÓ

A MEGUJHODOTT MONGOLIA

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR
013665
KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

013065

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG KÖNYVTÁRA
SZERKESZTI CHOLNOKY JENŐ

A MEGÚJHODOTT MONGOLIA

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

44.1

Kötelespéldány
FRANKLIN-TÁRSULAT

A MEGÚJHODOTT MONGOLIA

ÍRTA

FORBÁTH LÁSZLÓ

GELETA JÓZSEF-nek, a mongol nemzetgazdasági minisztérium volt elektrotechnikai előadójának adatai és részben saját tanulmányai alapján.

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

A fordítás joga fenntartva.

13.497/16a

R 2

13.497

O13665

M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. könyvtárának
1934. 692 sz.

R 1965

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I.

Szállnak a legendák.

Északon és délen két hatalmas birodalom. Közöttük riasztó némasággal a kővé és homokká dermedt tenger: a Gobi-sivatag. Partjain Oroszország és Kína, két világ — a fehérek és a sárgák. Titkok ködében folyik a harc már századok óta a két nép között a Gobiért, ahol fűszál se terem — a sivatagért, a nappal tüzesen izzó, éjszaka pedig csontfagyasztó kövekért, homokért.

Mindez — miért?

Ez is misztikum? Dehogy. Reális és világos hatalmi kérdés. Mert akié a Gobi, azé a biztonság Ázsia közepén. A Gobi homokján, kövein semmi se terem, a Gobi veszélyes és kérlelhetetlen ellenség — nos, éppen ezért kell a Gobi . . .

Mert aki a homoktenger tulsó partján fészkelte meg magát, az az úr a sivatag másik oldalán is. Hiszen átjutni a sivatagon támadó csapatokkal, fegyverekkel és hadseregnyi élelmiszerrel szinte lehetetlen. De aki őrt áll a szörnyű tenger tulsó partján, az könnyen védheti a mögöttes részeket. Ezért akarta mindig Kína a sivatag északi határát, Oroszország pedig a délit. Ezért a soha nem nyugvó harc közöttük évszázadok óta.

És újabban már beleszólt az évszázados harcba — Japán is.

A két, illetve már három birodalom sokszor nyílt, de állandó titkos harcának színterén, a Gobi északi partján merednek ég felé a Szent Hegy, a Bogdo Ul több mint háromezer méteres gerincei. A Bogdo Ul hatalmas hármashegység, buja növényzete és gazdag állatvilága érintetlenül

maradt fenn az idők kezdete óta, mert erre a területre: a Szent Hegy bérceire csak különleges engedély alapján léphet halandó, szigorúan őrzik a lámák. Idegen nem is kerülhet oda. Aki pedig mégis megkapta az engedélyt, egy fűszálhoz nem nyúlhat, egy lepkét nem foghat: szent és érinthetetlen minden, ami ott van s aki a parancsot netán megszegi — halállal bűnhődik.

A hatalmas hegység alatt a Bogdo Charun — a Szent Kolostor-épület csoportjai sorakoznak, messzebb cifra házak, sátrak, lárma, lüktető élet: a Bogdo Gegen — a Nagy Láma székhelye, Urga, Mongolia fővárosa.

*

Európa földjén mongol lovak patái tiportak, tűz lángolt és vér ömlött a nyomukban, amerre a mongol harcosok jártak. Meg akarták hódítani a világot. Egy ezüst kard és egy ezüst nyereg az emléke ezeknek az időknek: Dzsingisz kán, a félelmes vezér, egykor távoli harcokra vezénylő acélja és legendásan villámgyors lovának szerszáma. A kar, amely a kardot hordozta, elporladt; a vezért száguldtató paripa csak legenda már — Dzsingisz kán ereklyéjét pedig múzeum őrzi Urgában. A mongolok már nem akarják meghódítani a világot.

Csak békét és nyugalmat szeretnének északról, délről és keletről.

De szállnak még a legendák a multból.

A mongol mezők földje alatt a magyarok ősei nyugszanak, itt-ott még hirdetik a síremlékek, hogy a «rokonok» miatt nem kell szégyenkeznünk. Nemcsak harcoltak, alkottak is: a pusztákban heverő síremlékek, szobrok tanúskodnak erről. De elsöpörte őket is az áradat, csak sírjaik maradtak meg máig, pihenőül a karavánoknak.

*

Urgából, ha délnek tekintesz, hatalmas írás tűnik eléd. A Bogdo Ul háromezer méter magasságig nyúló lejtőjén sziklákból kirakott gigantikus betűk:

OM MANI PADME HUM

(Kincset rejt a lotusz.)

A hegy haragoszöld erdősége dél felé már a sivatag szikláiba torkollik. A Szent Hegy völgye : a sivatag kapuja. Ezen keresztül lehet bejutni a Gobiba. Előtte a Szent Város, az élet ; mögötte a sivatag — a halál. És a halál kapuja fölött a titokzatos értelmű varázsformula. Sok helyütt látni ezt a felírást Mongoliában, Tibetben és Indiában — vagy így teljes egészében, vagy csak rövidítve : «OM» — szent zászlók selymén és varázsdobok, imagépek peremén : ezzel hívják segítségül a gonosz szellemek ellen Avalokitesvarit, a «Lotuszkezűt», Tibet védőistenét. Az ő földi megtestesülése a lélekvándorlások során a Dalai Láma, aki ott él Lhasszában, messze túl a sivatagon. Ennek a sivatagnak a kapuja az urgai Nagy Láma — a Bogdo Gegen székhelye előtt a Bogdo Ul völggyé szétváló sziklagerince, a titokzatos szelleműző szavakkal.

A hit szerint, a sziklákból írt varázsmondat erőt ád a Lhasszába igyekvő zarándokoknak a nagy út veszélyeihez — a halál kapuja előtt.

*

Erős a csábítás, hogy ezt az országot, ezt a népet csak a misztikumok gőzébe burkoltan, félelmetesen és szörnyűségekkel megtüzdelve tálalja fel, aki olyan szerencsés lehetett, hogy oda jutott. Voltak, akik nem is tudtak kitérni e csábítás elől. Akik úgy hozták ide emlékeiket, mintha ott állandó vallási révületben és vadságban élnének az emberek. Tették talán azért, hogy színjátékot és titokzatosságot ajándékozzanak azoknak, akik a bolondok csörgősípkájába öltöztetett s a grand guignolok őrületébe burkolt történeteket kívánnak mindenképpen.

Nos hát nem igaz, a mongolok is járják bolondjukat a Cam ünnepén, tavaszkor : félelmetes álarcokat húznak a fejükre, falábakat kötöznek a csizmájuk alá, csörgetnek, kiabálnak, énekelnek, viadalokat játszanak; de nézzük meg a nizzai karnevált, vagy Velence farsangi éjszakáit

és — higyjük el, hogy az öröm, a mámor még nem vadság, műveletlenség.

Igaz, titokzatos a lámakolostorok belseje, kincseket és rejtélyeket őriznek drága függönyeik mögött, talán voltak fanatikus vallási emberáldozatok is: de annyi bizonyos, hogy Castilia és Aragonia inkvizitorai sem maradtak hátrányban mögöttük.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy itt is, ott is minden egyforma. Nem: minden más mindenütt. Meglepetések, csodálatos élmények rajzanak a Gobi partjain, egy különös nép különös élete, szenvedése és öröme, vágyai és álmai népesítik be ott a földet: de emberek ők is, akik egy kialudt kultúra hamuja alól most újra tüzet akarnak csiholni és a tevekaravánok fölött repülőgépeket száguldtatnak, egyetemeket építenek, színházat játszanak egymásnak, a mozi fehér vásznára rávetítik az európai «kultúra» árnyképeit is; közben — igaz — egy kissé öldökölnek talán, mert védik magukat a szomszédos népek fölöttük összecsapó hullámai ellen. A halottaik húsát kutyákkal etetik meg, mert így kívánja ezt a hagyományuk... de kinek ártanak vele? Betegeiket — ha már semmi gyógynövény se segít — ördögűző sámánokkal próbálják gyógyítani, áldoznak a gonosz szellemeknek, mert félnek valami Ismeretlentől — de azért mégis fölszabadították magukat az évszázados iga alól, titkosan választott parlamentjük van — és az igazat megvallva, úgy-e nálunk is járnak egyesek javasasszonyokhoz?...

A rémdrámák vérgőzét a legutóbbi időben főleg Osszendovszki-nak köszönheti Mongolia, annak az írónak, aki ebből az országból szinte csak azt látta még, amit a fantáziája akart. Szó lesz még a továbbiakban erről is, hiszen szükséges, hogy azt az enyhén szólva: «torzítást», amit ő vitt be könyvei által olvasói felfogásába Mongoliáról, kissé kitisztítsuk. És — amennyire lehet — megmutassuk való életét, amely talán még a meséknél is izgalmasabb, nagyszerűbb, mert a sztaniolpapír üres ezüstje helyett tőlünk idegen és mégis hozzánk közelálló különös népet mutat be. Népet, amely nemcsak öblös jóslatokat zeng

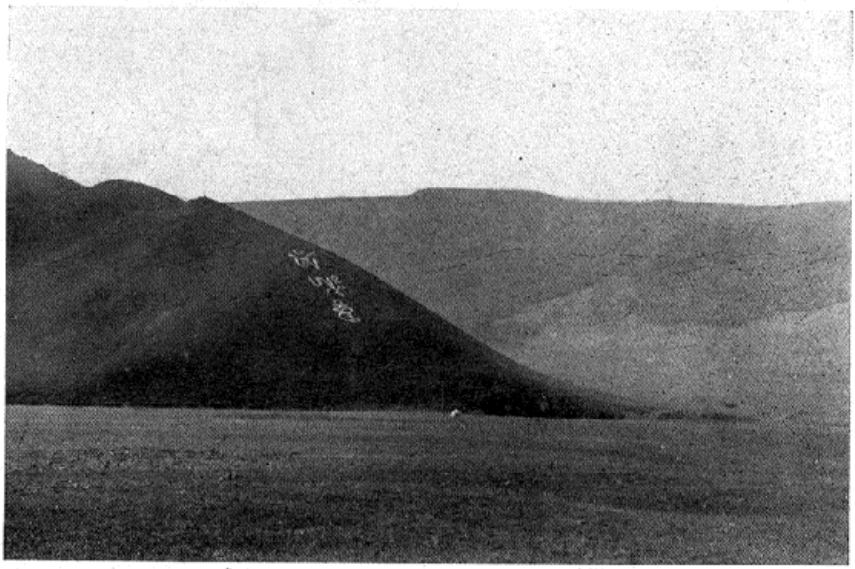
Ceren Dorzse, a mongol köztársaság első felelős miniszterelnöke.

utolsó Bogdo Gegen színarannyal bevont holttteste a Csoizi Lama Chure templomának szentélyében.

A Gobi-sivatag homokhullámai.

Bogdo Ul (Szent Hegy) lejtője Urga felől nézve az OM MANI PADME HUM sziklából kirakott betűivel.

Ahol meghasadt a föld . . .

Fagyott a nyári éjszakán, hajnalban még havas a mező.

és vérgőzös gyilkosságokat követ el, hanem él és hihetetlen iramu fejlődésével valóban bámulatba ejthet mindenkit.

*

Ezen a földön keresztül akart hazájába jutni az orosz hadifogságból való menekülés közben egy magyar fiatalember. És az átutazásból kilencesztendős tartózkodás lett. Ott tartotta ez a különös ország. Dolgozott, tanult az idegen nép között, életereje és tudása talajt teremtettek számára ott, a mongol kormány bizalmi embere lett, ő építette az urgai villanytelepet, ő tervezte a parlament épületét és még számos középületet. Kinevezték az urgai egyetem előadójává. Jól megfizették, jól élhetett, mindenhova eljuthatott, mindent láthatott, sőt fényképfelvételeket is készíthetett olyan dolgokról, olyan helyekről, amelyeket eddig idegen ember még csak nem is nézhetett meg Mongoliában. Mert hiszen ebbe az országba még ma is csak a legnagyobb nehézségek árán engednek be egyáltalán idegeneket.

Mindene megvolt ott kinn és mégis hazavágyott, hazajött onnan, vett magának egy kis birtokot Pestmegyében. És most újra visszavágyik oda, a «vad» és «civilizálatlan» nép közé . . .

Ő mondta el, amiből ez a könyv készült: ez a hosszú interju azzal, aki talán a legtöbbet és a leghitelesebb adatokat tudja ma Európában Mongoliáról. A vele való beszélgetések, az általa szolgáltatott hiteles adatok mozaik-köveiből alakult ki ez a könyv. Minden kavics, minden szín az élet egy parányi része. Az egész együtt: talán kép — Dzsingisz kán utódainak országáról.

*

Most pedig kezdjük meg összerakni az élet kavicsait . . .

*

Mielőtt belépünk ebbe a különös országba, hajítsuk messze magunktól az előítélet torzító üvegét és gondoljunk arra, hogy — valóban — sok furcsaság nőtt ki ott messze, abból az előttünk idegen talajból: ismeretlen virá-

gok sőt — gaz is talán, de ugyanaz a nap veti rájuk sugarait, mint a mieinkre. Élnek, virulnak, ha mások szokatlanok is: hajoljunk le föléjük szerető kíváncsisággal.

Misztikus keleti virágszimbolum a lotusz... OM MANI PADME HUM... a megértő tekintet számára azonban — mint a nap melegétől — kinyilnak kincseket, szépséget rejtő szirmai.

II.

A Szaján hegyek csempészei.

Éjszaka van.

A Szaján hegyek erdejében csempészek bujkálnak. Előttük messze a síkság: Mongolia földje. Mögöttük pedig Oroszország.

Az oroszok közvetlenül a háború előtt megpróbálták a hatalmas őserdőt egy postaúttal átszelni. Felmérték az utat — belevágták a csákányt a Szaján hegyek húsába. A hegyek szellemei azonban föllázadtak az emberi kéz támadása ellen és kizavarták az oroszokat. Szakadékok omlottak az elkészített útszakaszokra, folyók léptek ki a medrükből és elmosták a tegnapi munkát. A kétszáznegyven kilométeres útból csak a fele lett készen. Azután közbelépett a világháború is. A számkivetett oroszok, akik Szibéria síkságait benépesítették, szökdösni kezdtek a szomorú fogolytáborokból. Ottmaradtak az üres táborok égnek meredő őrtornyaikkal, félig romokban heverő deszkabarakkjaikkal. És ottmaradtak azok a sírok is, amelyek alatt a már örökké számkivetettek nyugszanak. Egy-egy fakereszt mutatja a helyet, ahol a föld alá menekültek az ottani élet elől.

Jött a forradalom. A kozákok és a vörösök szinte versenyeztek egymással a rombolásban. Felgyujtották a hidakat a készen lévő útrészeken... Jöttek a szajodok — egy meglehetősen vad mongol törzs — és agyonverték az oroszokat, kínaiakat, mindenkit, aki az útjukba került. Leszedték

a távírópóznák drótvezetékét és ezzel megszűnt a távíróösszeköttetés Oroszország és Urunchai között.

Azután jöttek a csempészek. Szétszedték azt, amit a többiek még meghagytak, a gazdátlan postaállomásokat, házakat, sátrakat, lefűrészelték, kidöntötték a távíróoszlopokat. Mert tűz kellett a fagyasztó éjszakában.

Elpusztult minden.

Ahová csak néz az ember, a pusztulás, rombolás nyomai . . .

Győztek a Szaján hegyek szellemei.

*

A hatalmas őserdőben már csak csempészek bújnak meg vagy orosz parasztok és napbarnított szajodok kergetik a vadat.

Most is csempészcsapat igyekszik Oroszországból Mongolia felé. Részint szakállas orosz parasztok, dohányt és fegyvert akarnak csempészni Urunchaiba. Öt kocsi erős lovakkal, mert nehéz a hegyeken átvinni az «árut».

A csempészek mi vagyunk.

Az első kocsin ülök én és egyik csempésztársam. Előttünk a mező, a síkság. Mondják — a határ. És a határon két őr, két vöröskatona. Éppen falatoznak, az erdőből jól láthatók a tábortűz mellett.

A csempészek nem ijednek meg, hozzá szoktak már az ilyesmihez: egy kissé jobban magukhoz szorítják fegyverüket és letakarják valamivel. Talán szükség lesz rá. Csak a lovas indul el — visszafelé.

— Sztoj! (Állj!) — kiáltja az egyik határőr.

Engedelmeskedünk. A határőrség is falusi parasztokból áll, mint a csempészek. Csak én vagyok gyanús, megkérdeznek — hova megyek?

— Uzinszkba!

— Mit csinálsz ott?

— Instruktor vagyok, hiszen az írásaimból is láthatják: meg kell tanítanom az itteni kerületben a parasztokat, miképpen lehet jól a zöldséget szárítani.

— «Tovaris» vagy?

— Természetesen!

A csempészek közben nagy titokzatosan elmesélték a katonáknak, hogy jött velünk egy kozák tiszt is, aki a minuszinszki börtönből szökött meg és útközben hozzánk csatlakozott. Az erdő szélén azonban, amikor az őrséget meglátta, elszelelt, visszaszökött a rengetegbe.

Több se kellett a határőröknek. Azonnal lóra pattantak, előzőleg azonban még sietve elfogadták a csempészektől a kis dohányt, amit az útra adtak nekik és elvágtattak a kozák tiszt után.

A kozák — mint sejthető — ugyancsak csempész volt, mondhatnám, a «Strohmannunk». Azért volt csak rá és az egész komédiára szükség, hogy ezzel elvonjuk az őrség figyelmét — saját magunkról. Ám, alig tűntek el a katonák az erdőben, sietve elhagytuk az őrség táborhelyét. Még négy kilométer és túljutottunk a határon.

Azután újabb húsz kilométer. Elértük az előre megbeszélt éjszakai táborhelyünket. Már barátságos tábortűz lángolt itt, lovasunk pedig, az a bizonyos «kozák tiszt», vígan szürcsölte a tűz mellett a teát.

— Jó egészséget, fiúk! — köszöntött bennünket.

Elmondta, miképpen hajtotta végre a tervet, hogyan vezette az orosz őrséget az orránál fogva. Visszalovagolt az úton, ahol jól megmaradtak a lónyomok, azután pedig beléptetett egy patak medrébe, ebben viszont a víz elmosott mindent. Onnan kijött a száraz legelőre, majd egy mongol útra tért, nekieresztette a lovát, kivágtatott a mi utunkra és megérkezett ide, a megbeszélt helyre.

Táborhelyünk alig párszáz lépésnyire volt az úttól, egy vízmosásban, jól eldugva. Nagyszerű fű nőtt köröskörül, árkányra kötöttük a lovakat és vígan nekiláttunk a falatozásnak. Remek szárított medvehúsunk volt, barna, mint az alvadt vér és kemény, hogy csikorgott belé a fogunk.

A mongol puszták éjszakája fagyos, a pecsenye után jól esett a forró tea.

*

Már pirkadat előtt befogtuk a lovakat és elindultunk. Nehéz nap várt ránk, sietnünk kellett, hogy a határvidéket

minél előbb elhagyjuk. Azok az oroszok, akik itt laknak, már régebben vándoroltak ide és állat, — főleg szarvas — tenyésztéssel foglalkoznak.

Ezeket a szarvasokat «moral» vagy «vapiti» szarvasnak hívják, nem annyira húsukért, bőrükért, hanem főleg agancsaikért tenyésztik. Olyanféle ez, mint a mi gimszarvasunké, de június végén, július elején, amikor az agancsok már kinőttek és még nem fejlődtek ki teljesen, tehát a pórusaik vérrel vannak tele, az orosz állattenyésztők az élő szarvasokról lefűrészelik, leforrázzák, azután megszárítják az agancsokat és ilyen állapotban kerülnek forgalomba. A kínaiak kilonkint 10—12 dollárért veszik és a megszárított, vérdús agancsból különleges izgatószert készítenek. Egy pár jó agancs tíz-tizenhat kilót is nyom, akadnak huszonötkilósok is. De nemcsak az agancs értékes jószág, a rövid szarvasfarok is kedvenc csemegéje a kínaiaknak. Öt hat dollárt is adnak érte.

III.

Bucsu a csempészektől.

Két napig éltünk a farmerek között.

Amikor újra útrakeltünk, sütött a nap, rekkenő meleg fojtogatott. A pusztát — amerre csak jártunk — ellepték a sáskák, csörögve, zizegve röpködtek körülöttünk — minden tele volt velük. Szerte a mezőn túzokok lépkedtek s a legnagyobb lelki nyugalommal falatozták az élő mannát.

Az út közepén előttünk egy döglött ló. Már régóta feküdhetett ott, csodálatosképpen mégis teljesen ép maradt, nem indult oszlásnak. A forró pusztai nap megsütötte, a kegyetlen éjszakai hideg megfagyasztotta. Természet csinálta «mumia» lett belőle.

A levegő ragyogóan tiszta, hihetetlen távolságokra látni, mint mindenütt Mongoliában.

Az utat keresztül-kasul szeli egy kis patak medre, néhol víz is csillan benne — de legtöbb helyen száraz az árka.

A víz is menekül a szörnyű naptól, a föld alá bujik előle. A hegy meredek északi oldalán egy liget látszik — csupa vörösfenyő, ez a lejtő védettebb a nap sugaraitól, viszont a déli oldalon, ahol a nap éri, teljesen kopár a hegy. És ha néha-néha északról mégis felkapaszkodni próbál egy-egy szál fenyő, a gerincen nyomban irgalmatlanul lecsap rá a perzselő napsugár . . . És a fa csonkja ottmarad ijesztő példának a többiek részére.

A nap az élet — a nap a halál.

Végre elérjük a Kis Jenisszei folyót: már nem messze lehet Belocarszk. Néhány megmaradt távíróoszlop jelzi, hogy helyes úton haladunk. A nap mind forróbban süt, a kocsitengelyekről csurog a nyírfakátrány, az oroszok kocsikenőcse.

Egyszerre csak csörögni kezdenek a kerekek. A fa annyira átmelegedett, hogy még néhány perc és minden kocsi szétesik. A Kis Jenisszeitől már messzire kanyarodtunk és hol találjuk a következő patakot? A kerekek küllőit pedig csak úgy veri ide-oda a rossz, köves út. Meg kéne állni.

Kevés ivóvizünk maradt még, ráöntjük a kocsikra. Ez sem elég. És ekkor valami nem egészen szobatiszta dolgot is elkövetünk. Öten vagyunk: elegendők éppen öt kocsihoz.

Végre hosszas kínlódás és munka után elérjük az oly «forrón» óhajtott patakot. Be a kerekeket a vízbe! Úgy locsoljuk a kocsikat, mintha tűzvészt akarnánk elfojtani.

*

A munka közben ránk esteledett, tábortüzet gyujtottunk. A lángok fénye odacsalogatott egy orosz farmert, aki a közelben kátrányt égetett. Vettünk tőle egy kis hordóval, adtunk érte néhány apró csomag dohányt. Reggel azután újra összeállítottuk a kocsikat, jól bekentük az egészet a kerekekkel együtt nyírfakátránnyal és egy hangos «Isten neki» sóhajjal tovább indultunk. Mindenki elégedett volt a sorsával.

Útközben elég időnk akadt, hogy a további terveinket szőjjük: hogyan tudjuk majd eladni a holmikat, mire lehet majd becserélni? A minuszinszki kerületben akkoriban nagy

volt a sóhiány. A falusiak két font vajért egy font sót kaptak a városban. Uruncháiban pedig volt só bőviben. Igaz, Minuszinszk mellett is terült el sóbánya, ez azonban szigorú tilalom alatt állott, idegen tulajdon volt.

Uruncháiban pedig dohány nem volt — Belocarszkban, amint mesélték, tizenhat kilogramm dohányért cseréltek harminckét kilogramm sót.

De még jobb üzlet volt a puska. Az orosz bakák Oroszországban két-három ezüstrubelért árusították puskáikat tölténnyel együtt. Belocarszkban pedig adtak egy-egy puskáért tizenöt-húsz dálembát. (A dálemba öt méter hosszú és hetven centiméter széles gyapotszövet.) Öt-hat dálembáért pedig lehetett szerezni Oroszországban egy pompás lovat, úgy, hogy végeredményben is három nagyszerű parasztló két-három ezüstrubelbe került. (Mialatt messze ez a ravasz csereüzlet folyt, itt Európában is ugyanezt tették a különböző országok valutáival, ámde ezt itt «arbitrázsüzletnek» nevezték.)

Nem rosszabb üzlet kínálkozott a teával — a nyereség jóval több volt, igaz, hogy nehezebb munkába is került a lebonyolítás. Mert a teát falun nem lehetett eladni, a városba kellett vinni, ahol pedig már szigorúbb volt az ellenőrzés.

Ezekről a dolgokról, a várható nyereségről és esélyekről gondolkoztunk, beszélgettünk útközben, amikor egyszerre csak örömmel ujságolta valaki:

— Ott van Belocarszk.

Semmit sem láttam ugyan, bármennyire is meresztettem a szemem a tulsó part felé, de ők váltig erősígették:

— A vot . . . vot, az, az.

Belocarszkból nem maradt semmi. Az oroszok előőrseinek épületeit felgyujtották a szajódok. Aztán széjjelszedték a romokat és amit a tűz nem pusztított el, azt elvitték.

*

Alig hogy megebédeltünk, átjött hozzánk a tulsó partról egy bozontos, vörösszakállu orosz — a révész. De az egykori komp eltűnt, csak egy csónak maradt helyette. Ezzel

a csónakkal járta a vizet, szállított mindenfélét a Nagy Jenisszei hátán.

Sietve megbeszéltük vele a tervet, hogy két csempész átmegy a tulsó partra és kitapasztalják az ottani lehetőségeket.

A csónak elindult és mi az innenső partról néztünk utánuk, amíg csak áteveztek a párszáz méter széles folyón, ott, ahol a Nagy Jenisszei a két ág összefolyásánál kiszélesedik. A sebessodrú víz cipelte őket lefelé és a révész nehéz munkát végzett, amíg átevezett a törékeny csónakkal.

*

Estére visszajöttek csempésztársaim. Már meg is kötötték az üzletet odaát. A dohányt eladták sóért, a fegyvert és töltényeket dálembákért. Orosz kereskedők cserélték be a holmikat. Az egyik csempész az én dolgomat is elintézte. Megbeszélte az orosszal, hogy az elvisz engem az első mongol főőrsre, amely a pihenőhelyünktől százhúsz kilométernyire délre táborozik.

Holnap tehát átszállítják az árukat és engem is. Nyélbe van ütve a tervem! Néhány órám volt még naplementéig, fel kellett használnom. Összeolvastam az áruért kapott pénzt, elkészítettem az elszámolást és írtam két levelet.

Az első így szólt:

«*Sch.* mérnök úrnak.

Amint előre bejelentettem Önnek — meglógok. Ma még itt vagyok a Jenisszei jobbpartján, holnap a balparton leszek. Négy-öt nap mulva elérem a mongol főőrsöt és akkor — a viszontlátásra odahaza! A körzőmet és a holmijaimat Önnek hagyom, úgy amint átadtam. A konzorcium részére mellékelten küldöm az elszámolást. Az orosz határig jogom volt a konzorcium költségén utaznom — így is tettem. A többi pénzt teljes összegében visszaküldöm, éljenek jól belőle. Isten vele!

Geleta.»

A másik:

«A Konzorcium igazgatóságának

Minuszinszk.

Mellékelve küldöm az elszámolásomat és a felvett előleg maradványát. Az előlegből elköltöttem a havidíjamat és utiköltségemet az orosz határig. A többit érintetlenül küldöm vissza, kérem Sch. mérnök úrnak nyugtatni. Nagyon köszönöm az Önök jóbarátságát, de nem élhetek vele tovább. Háromévi hadifogság után hazavágyom. Az alkalom itt van, — nem várhatok.

Geleta.»

A levelek megírása után hozzáfogtam a holmim rendbeszedéséhez. Beretva, kés, egy bőrnadrág, csizmák, egy rövid úgynevezett «fél» suba, néhány fehérnemű és pár lap papír maradt meg számomra.

A többit odaajándékoztam csempészbarátomnak, aki menekülésem útját előkészítette. Kifizettem az utat, ráadást is adtam neki.

Boldogan, hálásan szorongatta a kezemet.

Másnap reggel áteveztünk a Jenisszein és engem a tulsó parton várt további sorsom intézője, az orosz kereskedő. Azt írtam: «Viszontlátásra odahaza.» Azt hittem: elindulok és meg sem állok hazáig. Közben mégis — megálltam.

Kilenc évre.

De messze is van a Jenisszei a Dunától!

IV.

A szaidnál.

A tulsó parton üszkös romok és szerte heverő kődarabok: Belocarszk helyén alig lakik már valaki. Néhány földbe ásott kunyhóban próbálják a nem régen még virágzó városból ittmaradt emberek tengetni életüket. Az egykori kozák-garnizon város helyén forró homok, néhány fűszál és megszenesedett fadarabok...

Még pár lépés és összekerültem Bezjazikovval, a fiatal orosz kereskedővel, akinek kezében volt további sorsom. Bevezetett a lakásába, amely úgy tűnt fel előttem, mint valami harctéri fedezék.

Jómódú kozák volt egykor, háza, birtoka Belocarszkban. Házának tetejéről a szajódok leszedték a vaslemezt, aztán fölgyujtották a favázat. A régi jó időkben bátyjával együtt dolgozott. Bátyját azonban agyonverték és csak fivérének családja maradt élve. Beásta magát velük a földbe és újra hozzáfogott az üzlethez. A család elintézte a házimunkákat, ő maga pedig tárgyalt a csempészekkel és a kínaiakkal, akik között a csereüzletet közvetítette. Így ő látta el Mongolia nagy részét különböző csempészárukkal

Már vártak engem, az asztalon barátságosan bugyborékolt a teafőző. A fehér búzakenyérre jó vastagon került a tejföl és nagyokat ittunk hozzá a teából. Közben pedig meghánytuk-vetettük a tervet, miképpen juttatnak el engem a mongol tábori főörsre.

A búcsúzáskor elkérte jegyzőkönyvemet:

— Írok magának ajánlólevelet Uljaszutájba — mondta. — Adósom lakik ott. Nem mehetek most hozzá. Jó lesz egy kis pénz az útra, majd ad magának. És ha hazakerül, ha talán valamikor találkozunk, majd csak elszámolunk.

Meglepetten néztem rá. Az egykori «ellenségem» a fronton.

És körülöttünk az ő városának romjai...

— Én itthon maradok, — folytatta — az árut kell őriznem, a sógornőm majd elkíséri. Nekünk is van egy kis elintézni valónk a mongol főörsön, ott tartózkodik most a szaid. Legelő kell nekünk és a szajodok azt mondták, amikor kértünk tőlük, hogy ezt csak a szaidtól lehet kapni.

Elemózsiát készítettünk össze és reggel útnak indultunk, hamarosan elhagytuk a pusztát, messziről felbukkantak újra a hegyek, a Tannu-ola erdői. Az egyik domb mögött útunk célja: a mongol tábori főörs.

*

A dombról már látszik a mongolok táborhelye, a Tannu-ol északi lábán. Csomó fehér sátor — mongolul «gerte» — a zöld mezőn. Érdekesek ezek a mongol sátrak. Egész Mongoliában alig néhány szilárd — fából vagy kőből épült — ház van, ezek is leginkább lámakolostorok, templomok, a lakosság legnagyobb része sátrakban lakik. Ezek azonban nem olyanok, mint amit mi a «sátor»-nak nevezünk. Meglehetősen masszív, házszerű alkotmányok, de amikor a tulajdonosuknak tetszik, könnyen szét lehet őket szedni, kocsira rakni s a kívánt helyre elszállítva ismét gyorsan fölállítani.

Azért van szükség rájuk, mert a lakosság állattenyésztéssel foglalkozik, tehát sátoros-pásztor életet él és a nyári legelőkről a hidegebb időszak közeledtével el kell vándorolnia egész állatállományával az erdő közelébe: a téli legelőkre, mert az erdő télen is nyujt táplálékot az állatoknak.

Az amerikai és európai gazdag «nomádok» úgy szokták megoldani a téli és nyári lakás problémáját, hogy egyszerűen — két lakást tartanak. A szegény mongolok nem követhetik ebben őket és ezért nyúlnak a különleges sátorépítő módszerükhöz. Olyan lakóhelyet kell teremteniök, mely dacol a mongol puszták viharával, megvédi őket a nyári nap tüzelő melegétől, a téli fagytól és mégis könnyen szállítható.

Vékony szíjjal összekötözött falécekből hengeralakú vázat készítenek, erre egy csonka kúpot, és ezt a vázat fedik be különleges módon készített nemezzel. Ennek előállítása helyi specialitás. A földre nagyobb állatbőröket teregetnek és erre néhány centiméter vastagságban birkagyapjút szórnak. A gyapjút megöntözik és ezután újabb állatbőr kerül föléje. A két bőr közé helyezett gyapjúréteget azután felgöngyölik, mint a palacsintát.

Ezeket a «palacsintákat» szíjakkal jó szorosan összekötözik, a szíj szabad végét odaerősítik egy ló nyeregkápájához és azután vágtatni kezdenek a steppén. A bőrök közé szorított nedves gyapjút a földön vonszolják, úgy, hogy ez a sok ütődéstől összetapad: nemezzé alakul.

Amikor már úgy gondolják, hogy eléggé megpuhult és összetapadt a gyapjú, befejeződik a «gyártás». Szétszedik az állatbőrt és kiterítik az omlós, puha, nemezzé sűrűsödött gyapjúlapokat szárítani. Azután négyszögletes darabokra vágják az anyagot és ezeket vékony szőrből készült kötéllel ráerősítik a sátor favázára. Fönt kerek nyílást hagynak, hogy a tűzhelyen, a «tagán»-on égő tűz füstje kiszállhasson. A nyílást is el lehet azonban zárni. A tetőn elhelyezett nemezdarab szolgál erre a célra, csak át kell dobni a nemezfedő végére erősített kötelet a sátor másik oldalára és a fedő rácsukódik a nyílásra.

Valamennyi mongol sátor egyforma kívülről, de még majdnem teljesen belülről is. A közepén a kődarabokból összeállított alacsony oszlop, rajta a parázsló tűz: a «tagán». A bejárattal szemben, hátul a szentély, különböző istenszobrokkal, jobboldalt egy ágy, ahol a «ház» ura és a felesége alszik, baloldalt pedig egy ágy a gyerekek és a vendégek részére. A háziszentély két oldalán egy-egy kis ládaszerű szekrény a ruháknak. A bejárat baloldalán, a gyerekek ágyán innen lógnak a lószerszámok, jobboldalán pedig ott áll a polc, amelyen a házigazda edényei díszelegnek.

A gerte bejárata mindig dél felé néz, mert ez a hideg északi szelek ellen való védekezésen felül még másért is jó. A sátor ugyanis — napóraként is szolgál gazdájának. A felső nyíláson keresztül besütő napsugár kévéje fénykört rajzol a földre és ez a korong napközben folyton vándorol a sátor fala mentén körös-körül: reggel baloldalt helyezkedik el, mert hiszen jobboldalt kel föl a Nap, délig a bejárattal szemben lévő szentélyt éri el, délután pedig a jobboldali ágyak felé kúszik. És ha a mongol például délután három-négy órára igér valamit, így mondja:

— Majd ha a nap az ágyam előtt lesz.

Ilyen sátrakból állott a mongol tábori főörs is, ahová megérkeztem. Vígan szállt a füst a tetejükből és nyüzsgő élet rajzott a közöttük lévő «utcákon». Amikor észrevettek bennünket a mongol katonák, néhányan lóra kaptak és felénk vágtattak, magasan feltartva fegyverüket.

— Hanasz — honnan?

— Belocarszkból.

Gyorsan elmondtuk, hogy a szaid elé szeretnénk jutni.

— Javna — (gyerünk)! — szólt rám az egyik katona.

Kocsink lassan gördült lefelé a dombon. Már jól látszottak a sátrak között járkáló mongol katonák is.

A sátortáborból messzire kitűnt a szaid két sátra, közülük az egyik a lakása, másik pedig az irodája, ahol segédtisztje is lakott.

Bevezettek bennünket az ügyeletes tiszt sátrába és ott bejelentettük, hogy beszélni szeretnénk a szaiddal, elmondtuk azt is, hogy mit kívánunk tőle. Az egyik mongol sietve eltűnt bejelenteni bennünket a szaidnál. Pár perc mulva hivattak, bekerültünk a nagy fehér sátorba, az irodába.

Az ajtóval szemben lévő pompás tarka szőnyegvánkoson ült a barátságos, símaképű öreg mongol — a szaid, Chatom-Bator-Van («Chatom a hős gróf»), — aki a későbbi időkben hadügyminiszter lett. Nehéz vörösselyem köpenyét széles kék selyemöv tartotta össze, az övből kivillant ezüstveretű késének nyele. Még a szokásos félholdalakú kovás tűzszerszám is ott függött az övén. A szaid előtt lévő alacsony, vörösre festett asztalon a hivatalos fabélyegző és néhány mongol irat.

Tiszteletteljesen köszöntöttük a szaidot és hallgattunk. Betanítottak már előre, hogy a mongol etikett szerint mindig várni kell a kéréssel, amíg nem kérdezik az embert, hogy mit akar. Az öregúr ránk nézett okos, sötétbarna szemével, az arcunkat fürkészte, tetőtől-talpig végigmért és egyszerre csak rászólt a háziasszonyomra :

— Te mit akarsz?

— Legelőt szeretnék — volt az alázatos válasz. Elmondta, hogy miért tette meg a hosszú utat, mit mondtak neki a szajodok. A szaid nem sokat gondolkozott, kivágta a döntést :

— Csetechku — (nem tehetem).

És hiába volt minden kérés, könyörgés — a szaid hajthatatlan maradt. Amikor az asszony látta, hogy már úgyse segít semmi, zokogva kiment.

Most rámvillant a szaid tekintete.

— Hát neked mi kell?

— Útlevél — Urgába.

— Honnan jöttél?

Elmondtam neki hadifogoly-históriámat, menekülésemet. A szaid azonban nem elégedett meg ennyivel. Megkérdezte, hogy miért akarok éppen Mongolián keresztül hazamenni. Elmagyaráztam neki útirányomat.

— Csetechku! — hangzott a sztereotip válasz.

A lábaim meginogtak. Hát nem folytathatom útamat? Nem kaphatok engedélyt, hogy Mongolia földjén maradhassak, csak néhány hétre legalább, amíg elérem Kína határát? Könyörögni kezdtem neki. Egykedvűen hallgatta, aztán csöndesen megjegyezte:

— Oda menj vissza, ahonnan jöttél. Nekünk nem kellenek bolsevikiek.

— Én nem vagyok bolseviki, nem is vagyok orosz.

— Bi jácsi mitne? — (honnan tudjam én ezt?) — jegyezte meg fejbólogatva.

Éreztem, hogy itt már semmi se segít. Mint a részeg, kábultan támolyogtam ki a sátorból.

Mit tegyek?

Körülvettek a kíváncsi katonák. Az egyik félig meztelen mongol pár percig jóindulatúan nézegetett, azután behívott a sátrába.

V.

A mongol etikett.

Felvettem a földön heverő hátizsákomat és bementem hozzá. Hellyel kínált meg, majd átnyujtotta dohányzacskóját, hogy vegyek belőle. Náluk ez a barátkozás, a rokonszenv legkifejezőbb jele. Azután szép kényelmesen kiszedte övéből a tűzszerszámot, olyan ez, mint valami kisebb tarsoly. A tarsoly alsó éle félhold alakú és egy acélív szegé-

lyezi. Kivett a tarsolyból egy kovadarabot, ráillesztette az ugyancsak a tarsolyban hordott megszárított havasi gyopár darabkáját — amely náluk a tapló szerepét játssza — és a balkezében lévő kovakőhöz gyors egymásutánban ütögetni kezdte a tarsoly alsó peremén lévő acéldarabot. A kovából kipattanó szikra néhány másodperc mulva izzóvá varázsolta a gyopárt, ennek kis darabját az én, másik darabját pedig az ő hosszúszárú kisfejű pipájába tette. A dohány pár szippantásra tüzet fogott és néhány barátságos füstkarika kieregetése után végre megkérdezte a mongolom, hogy miben is járok tulajdonképpen.

Hogy barátságát méginkább megnyerjem, dícsérni kezdtem pompás tűzszerszámát és megkérdeztem, hogy miért használ ilyen ritka virágot, — mint a havasi gyopár — erre a célra. A mongol mosolyogva válaszolta, hogy vannak náluk olyan magaslati mezők, ahol minden talpalatnyi hely tele van ezzel a «ritka virággal».

— De most már halljam a te dolgodat — nógatott, talán egy kis kíváncsisággal is a jóindulata mellett.

Elmondtam neki történetemet: miképpen menekültem hozzájuk, akiket testvéreimnek tartok. Nagy figyelemmel hallgatott. Amikor utam céljának vázolásához értem, fölnevetett.

— Csak természetes, hogy ma nem kapsz engedélyt — jelentette ki. — Nem, ma semmi esetre sem.

— Miért? — kérdeztem meglepetten e különös megokolásra.

— Nem láttad a két oroszt a szaid sátra előtt? Azok szintén Oroszországból jöttek és Uljaszutájba akarnak menni. De a szaid nem akarja őket beengedni a mi országunkba. Veled se tehet kivételt.

Azután elgondolkozott és hirtelen hozzám fordult:

— Különben ... adtál «chadak»-ot a szaidnak?

Fogalmam se volt, hogy mi az a chadak. Tudatlanságom jelei úgylátszik kiültek az arcomra, mert a mongol elém teregetett egy 40—50 centiméter hosszú és 20—25 centiméter széles kék selyemanyagot.

— Ez a chadak — mutatott rá. — Ha a mongolok meglátogatják egymást, okvetlen ilyen chadakot kell ajándékozniok a házigazdának.

Magyarázatából azután kezdett kialakulni előttem a különleges szokás jelentősége. Olyanféle lehet ez, mint nálunk a névjegy. Ha valakihez megyünk — beküldjük hozzá a névjegyünket.

— De nekem nincs chadakom! — böktem ki szomorúan.

— Mutasd, mi van ebben a zsákban!

És ezzel máris kifordította a hátizsákom tartalmát a földre. Fölényes megvetéssel dobta félre ingemet és egyéb fehérneműimet, annál nagyobb kíváncsisággal vizsgálgatta azonban borotvaszappanom nikkeldobozát. Hát még a borotvát!

A mongolok ugyanis nem borotválják a szakállukat, hanem kis csipesszel szálanként húzogatják ki a szőrt. Ha nincs egyéb dolguk, — néha beszélgetés közben is — egyik kezükkel szórakozottan tapogatják arcukat, hol nőtt ki egy-egy friss szál: ezt azután a csipesszel hirtelen rántással kitépik. A fejüket — igaz — néha borotváltatják, főleg a «városi» lakosság, ezt a műveletet azonban kínai borbélyok végzik, szappan nélkül, csak meleg vízzel nedvesítve be az áldozat haját. Borotvájuk is egészen más, mint a miénk: rövidnyelű, egészen kurta — körülbelül négy-öt centiméteres — a nem éles oldalán nyolc-tíz centiméternyire kipúposodó pengével. Az európai borotvát és európai borotválást alig ismerik, ezért bámulta meg mongol barátom a karcsú pengét és álmélkodott, amikor elmagyaráztam: miképpen kell használni.

— No, ha nincs chadakod, — szólalt meg végül — ajándékozd ezt a szaidnak. Ne félj, ő is ad neked valami ajándékot. Ha az oroszok elmennek, meglátod, kapsz engedélyt tőle, hogy Urgába mehess.

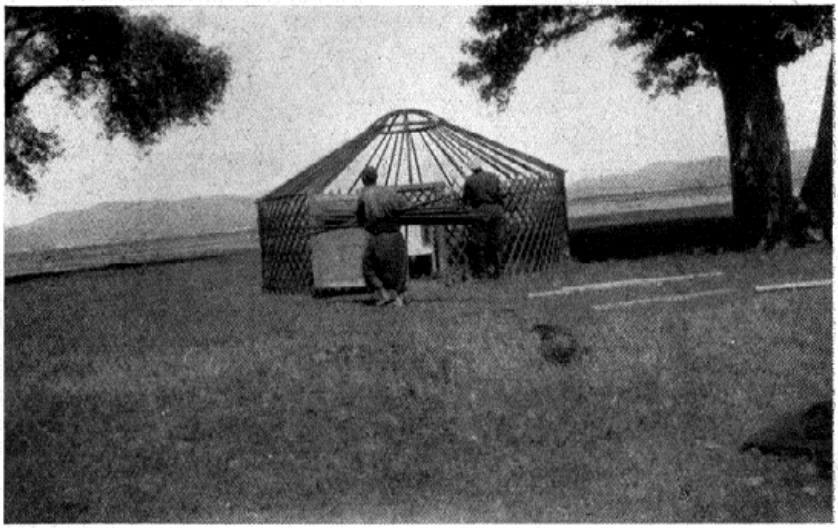
A mongol ezután tovább turkált a földön lévő halmazban, hátizsákom egykori tartalmának tárgyai között. Különösen egy kötőfék nyerte meg tetszését. Sokáig forgatta

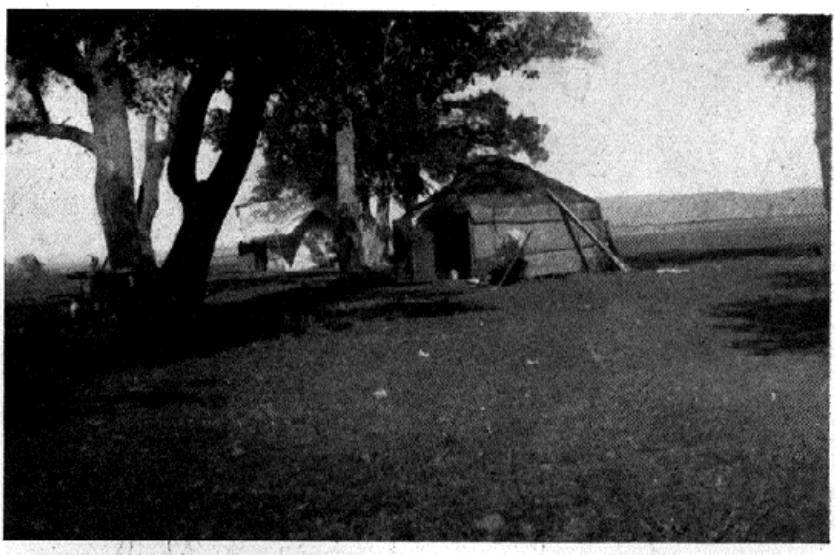
Gazdag mongol házaspár.

Kíváncsi asszonyok az autó mellett.

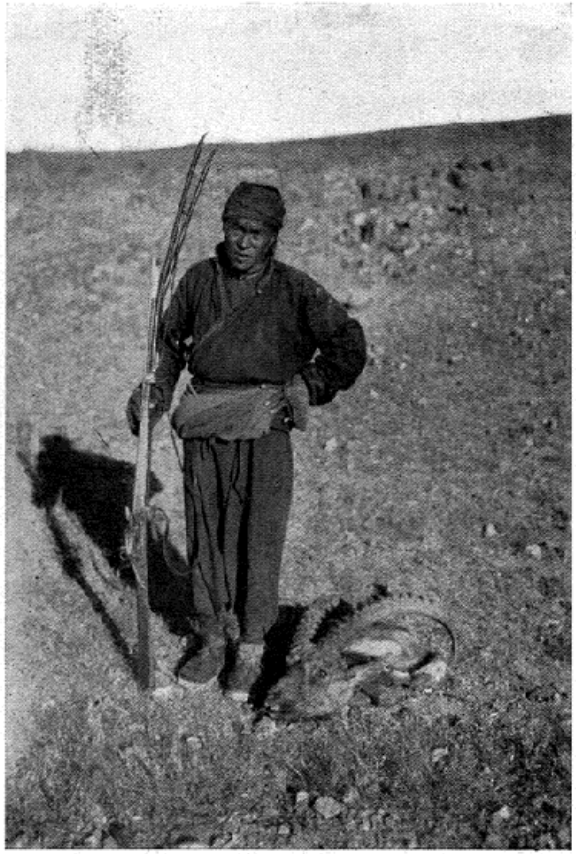
A mongol sátor — gerte — épitès közben.

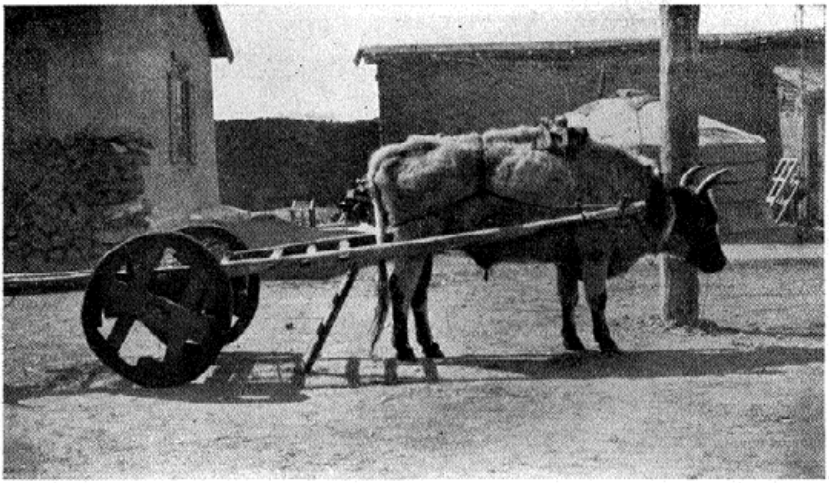
A kész sátor.

Urton-lovas.

Mongol vadász a villás puskával.

Ökörfogat — a «terge».

Legelő.

ide-oda, nézte-nézegette, végül is nem állta meg, hogy el ne kérje.

Kissé lehangolt ez a fordulat, mert a féket haza szerettem volna vinni magammal. Igazi régi mongol munka volt, szép, cizellált sárgarézgombokkal, rendkívül finom díszítéssel. Nagyszerű ötvösmunka minden rézgomb rajta.

— Add nekem, — fűzte hozzá — én adok neked helyette másikat!

És elővette a sajátját. Az talán még szebb volt, mint az enyém. Nem is tudom megérteni, miért akart cserélni. Talán csak mert mást akart — újat. Mert úgylátszik, ez az érzés egyformán hajtja a «kultúrembert» és az egyszerű mongolt, aki előtt már az is nyereségnek látszik, ha talán szebb, de már megszokott, régi holmija helyett nem is olyan szép és ugyanannyira régi — de számára új dolgot kap cserébe.

Talán ilyesmikre gondoltam, a mongol azonban azt hitte, hogy vonakodom. Tovább ösztökélt:

— Ha nekem adod, segítségedre leszek. Elmondom a szaidnak, hogy te nem is vagy orosz, hogy te jó ember vagy...

Állott az alkú. Egy csésze teával és egy újabb pipa dohánnyal meg is pecsételtük a barátságot. Közben bejött még néhány katona, akiknek újdonsült barátom tüzesen magyarázni kezdett valamit. A társaság csakhamar szétszéledt és néhány perc mulva már az egész mongol tábor tudta, hogy én valami «mancsar» vagyok, európai, de nem orosz. Tagja egy rokon népnek, amely nagyon régen elment új hazát keresni.

Nem sok idő telt el és a kíváncsiak tömege lepte be barátom sátrát, számomra teljesen egyformának látszó, zsírosbőrű, félmeztelen mongol. Azután besurrant valaki és a többiek feje fölött hangosan felém kiáltotta:

— A két orosz már elment.

Barátom ekkor gyorsan magyarázni kezdte, miképpen kell majd a szaidnál viselkednem, hogy tetszését megnyerjem. Itt vettem az első mongol etikett-órát. A köve-

tendő eljárás — mint ahogy mongolom elbeszéléséből megtudtam — a következő :

Be kell menni a sátorba és mély meghajlással köszönni :

— Szein amorchan — szein beina! (Jónapot tisztelettel, jónapot.)

De csak a sátor ajtajában szabad megállni. Ha a szaid helyet mutat és azt mondja :

— Co (ülj le) — akkor az ember először a jobblábára térdel, kifordítja a sarkát és leül rá. Ha viszont a szaid nem válaszol, állva kell maradni. A földre leülni vagy másként elhelyezkedni, mint az előbb említettem — a legnagyobb sértés. Ha mindezeken túl leszek — magyarázta illemtanárom — várnom kell, amíg megszólítanak. Azután pedig föl kell állnom és mély meghajlással, karomat előrenyujtva, át kell adnom az ajándékot a szaidnak, majd ismét szó nélkül visszavonulnom és visszaülnöm az előbbi helyzetbe.

Azután bejelentett nála.

Amikor a szaidhoz beléptem, az öregúr éppen asztala előtt ült és írt valamit. Az előírás szerint köszöntöttem, mindjárt helyet is mutatott. Szabályszerűen leültem : a csontjaim ropogtak a szokatlan helyzetben.

— Hát te még mindig itt vagy? — hangzott a meglehetősen barátságtalan kérdés.

Nagynehezen föltápászkodtam a különös helyzetből és minden mozdulatomra vigyázva, átnyujtottam a szaidnak ajándékomat. Tetszett neki a holmi. Kinyitotta és nézte, forgatta ide-oda.

— Hát ez mire jó?

Elmagyaráztam neki.

— Na jól van, — jegyezte meg kétkedően — ha ezzel tényleg azt lehet csinálni, amit mondasz, akkor elfogadom az ajándékodat. De szavaid igazságát be is kell ám bizonyítanod.

Mongol barátomhoz fordult, aki az ajtóból figyelte a történendőket :

— Hívd be a segédtisztet.

Pár perc multán ott volt az illető. A szaid pattogó szavakkal elmondta neki, miért hívatta : meg fogom borot-

válni. A segédtiszt savanyú képet vágott, látszott rajta, hogy nincs nagy bizalommal se hozzám, se a borotvához.

— Fogj hozzá! — mondotta a szaid és átnyujtotta a borotvát.

Beszappanoztam a segédtiszt arcát, aki ijedten forgatta a szemeit közben, majd megfentem a borotvát és hozzáfogtam a művelethez. A sátorban lévők kerekre nyitott szemmel figyelték minden mozdulatomat, pedig ez már a csodálkozás legnagyobb jele a mandulaszemű mongoloknál. A munka befejeztével a segédtiszt elé tartottam kis tükrömet. Kerekre vált arccal, boldogan mosolygott magára.

— Szein beina (jól van) — hajtogatta boldogan.

Nagy kő esett le a szívemről. Mi lett volna, ha a dolog nem sikerül!

A szaid sietve adta ki utasításait: behívta a raktárost, aki nagy hajlongással közeledett feléje.

— Tíz gin fehér lisztet csomagolj be és add ennek az embernek — mutatott rám. (Egy gin hatszáz gramm.)

Aztán hozzám fordult:

— Jól van hát, hiszek neked. Elhiszem azt is, hogy nem vagy bolseviki. Elviszlek magammal. Hat-hét nap mulva indulok Kobdóba, addig velem jöhetsz, onnan pedig majd tovább küldelek. Ezt az ajándékot pedig fogadd el tőlem, szeretettel adom!

Kitörő örömmel köszöntem meg jóindulatát és arra kértem, ha lehet, küldjön el engem inkább Uljaszutájba — onnan Urgába mennék. Kobdó messze van ... hatszáz kilométer Uljaszutájtól ...

Az öreg szaid jóságosan elmosolyodott.

— Jól van no. Itt maradsz estig, akkor érkezik az első urton parancsnoka. Elmehetsz majd vele az urtonra, onnan pedig tovább Uljaszutájba. Az engedélyt holnap elviszik utánad.

Majd kiugrottam a bőrömből örömömben. Megkaptam az engedélyt! Még hozzá el is visznek Uljaszutájig. Az urton lesz segítségemre, Mongoliának ez a remek intézménye, amely vonat és szálloda együtt. Erről már hallottam az orosz határon is.

VI.

Őrizkedj az idegenektől...

Vígan szürcsölgettem a pillanatok alatt felszolgált teát. Érdemes volt ezt a sátrat jól megnézni. Pompás szőnyegek mindenütt. A középen a mongol sátrak tűzhelye: a tagán. Alacsony kockaalakú téglarakás, éleit fakeret tartja össze. A téglarakás tetején fazékalakú rácsban szén izzik, fölötte pedig a fínom domborművekkel díszített katlanban bugyborékolva forr a tea. A teafőző külön élmény: fantasztikus alakok vannak kivésve rajta a legapróbb részletességgel, szemfárasztó aprólékossággal. Egy szarvas, amelyet lovas mongolok kergetnek, tüzet és füstöt lövell a paripák orrlyuka. Száz és száz nyílvessző síklik a szarvas után. A művésziesen kidolgozott vadászjelenet a hatalmas teafőző egész oldalát betölti, évekig dolgozhatott rajta mesteri készítője.

A sátor oldala vörös és sárga selymekkel bevonva, a tetőnyíláson betűző napsugár ragyogva verődik vissza róluk.

Az ajtó jobboldalán vörösre lakkozott szekrény tele szebbnél-szebb edényekkel. A baloldalon állvány, fínoman ötvözött ezüstös — vörös tibeti szőnyeggel párnázott — nyergek díszelegnek rajta. A kengyelvasak feketére pácolt faragott acélból készültek. És az acél fekete felületéből pompázóan csillan ki az ezüst intarzia. Ez is jellegzetes mongol munka: acélba metszett ezüstbetétek.

Az oldalfal többi részét mindkét oldalon hátrafelé folyton nagyobbodó, rézzel kivert vörös-lakk ládaformájú szekrények foglalják el. Az ajtóval szemben áll a házi oltár. A szekrények zsúfolva ezüstruhákkal, ékszerekkel és — okmányokkal.

A házi oltár szekrénye még ezek közül is kiválik. Elülső lapján hatalmas pofájú kínai sárkány képe — a házi isteneket őrzi. A szentélyen lévő üvegszekrényben bronzistenszobrok. Buddha nyugodt békességű szobra, mellette

pedig Dzsigi — elrettentő, torz, kéjes arcával. Kezei között tartja nálánál jóval kisebb életepárját, akinek a szerelmi mámorban, a kéjtől átszellemült, hátravetett arca szembenéz az isten arcával — senkit, semmit nem lát, csak őt.

Az istenek előtt, kis vörösréz áldozati csészék, emberi koponya lefűrészelt tetejéből készült, ezüsttel bevont és ezüst háromlábon álló áldozati tálak: «gabalák», tele áldozati ajándékokkal: hússal, teával, liszttel, zsírral.

Az áldozati kelyhek is díszére válhatnának bármely műgyüjtő múzeumának. Nemcsak a kidolgozásuk miatt értékesek, hanem különlegesen elkészített anyaguk miatt is. Mert ez a réz és bronz, amiből készültek, egészen különleges ötvözet. A tibeti és mongol lámák, akik öntik, féltetten őrzik az ötvözet összetételének titkát s csak annyit lehet megtudni, hogy aranyat és ezüstöt is tesznek a fémkeverékbe. Ezáltal elérik, hogyha egy ilyen kelyhet megkoccint valaki, hosszú percekig hangzik utána a csengés, zeng és zenél a különös holmi.

Az áldozati csészék mellett két hengeralakú fadarab, különös betűkkel telefestve: «OM MANI PADME HUM» — a titokzatos varázsmondat.

A hengeralakú fadarab a varázsmondattal — imagép. Aki ezt pörgeti, már imádkozik is. Közben nyugodtan beszélgethet, pipázhat és — «szent kötelességét» mégis teljesíti. De vannak még találékonyabb elmék Tibetben és Mongoliában: a kis patak mellé vízimalmot készítenek és annak tengelyére szerelik föl az imagépet. Így imádkozik helyettük a víz, — éjjel-nappal — rá se kell hederíteni.

Az oltár előtt szürkés-lilás gyertya füstölög és kellemes szagával betölti a sátrat. Olyanféle, mint a tömjénillat.

Az oltár tele van aggatva selyemchadakokkal, selyemre írt imádságokkal és szentképekkel.

*

A mongolok nemzeti élete már évszázadok óta szinte csak függvénye vallási felfogásuknak. A XVI. század végéig — mint Középázsia majdnem valamennyi népe — samaniták voltak. Harciasak és szabadságszeretők, senkitől

se féltek, csak — a természettől. Sátoros pásztor életük, harcias természetük kényszerítette őket arra, hogy ekével, de ha kellett karddal és nyíllal is bánni tudjanak. Nem ismertek jobbágyat vagy rabszolgát, csak győzőt és legyőzöttet.

Egy hatalmat nem tudtak sohase legyőzni, vele szemben mindig alul maradtak, mert ez kiismerhetetlen, titokzatos és félelmetes volt, ereje alatt elbukott a legtüzesebb ló, viharától elpusztult a mindig győzelmes tábor is, kidőltek a leghatalmasabb fák; legnagyobb barátjuk és leghatalmasabb ellenségük: a természet — rejtély és hatalom volt előttük. Ezért félték, imádták, meg nem fejtett titkait szimbolumokba foglalták, szellemei ellen menedéket kerestek, varázsszereket — samaniták voltak.

A XVI. század vége felé Északmongoliában hivatalos vallássá lett a buddhizmus, illetve ennek egyik külsőségeket kedvelő és már-már ebben eltévedő formája, a lamaizmus. Sokat nyert ezzel a mongol nép, gondolkozóvá, elmélyedővé tette talán őket e filozófikus vallás. Emberszeretetre és testvéri érzésre nevelte, végső megnyilatkozásában azonban elcsorbította a harci-kard élét, kioltotta a folytonos és újabb győzelmek utáni vágy esztelen tüzét: lassankint kihuzogatta tehát a régi nagy Mongolia akkori alapépítményeinek tartószögeit.

A lámák tibeti nyelven mormolt imái és ragyogó vallási szertartásai nagy hatással vannak ugyan a jámbor pásztornépre, de mindez legnagyobbrészt csak külsőség maradt, mégis a sallang, a szín és a tömjénfüst mögött ott kóválygog Dzsingisz kán emléke.

A harcias mongol nép egyik fele semmivel nem törődő, semmi felé nem törekvő, földhözragadt szegény fajzattá lett, a másik fele pedig bevonult a lámakolostorok — a «chure»-k — falai közé, úgy, hogy végül is Mongolia lakosságának hatalmas része szakadt el ilymódon életmódjában a néptől, annak életétől, vágyaitól.

De vallási tilalmaik és történelmi tapasztalataik egyformán előírják számukra: *őrizkedj az idegenektől.* Keserves példák vitték őket ennek a tanulságnak levonásáig és

ha még ma is a legnagyobb akadályokat gördítik egy-egy idegen beutazása elé, csak azért teszik, mert szeretik azt a földet, amelyen élnek és nem akarnak ismét idegen iga alá kerülni, az egykor rettegett hírű harcosok jóindulatú és álmodó lelkű utódai.

VII.

Az urton.

Néhány kérdés még és a hivatalos formaságoknak is vége. Megkönnyebbült sóhajjal léptem ki a sátorból mongol barátommal az oldalamon.

Mialatt a katlanban fortyogott a víz, főtt a hús, a percekkel ezelőtt még vígan legelésző tehén belei már száradtak is az egyik fa ágán. Ez a marhabél becses jószág a pusztában, ebben tartják a mongolok a zsírt, a vajat és a sajtot.

Az állat bőrét pedig bedobták a patak vizébe, rahengerítettek néhány nagyobb követ. Megkérdeztem a barátomat, hogy hát ez mire jó. Nagy örömmel kezdte magyarázni:

A bőr hat-nyolc napig marad itt, ezalatt a víz teljesen megpuhítja a szőrt, annyira, hogy a legfelső bőrréteggel együtt egy darabban le lehet húzni. Amikor ez is megtörtént, fakéssel szíjakra hasogatják. Ezeket a bőrcsíkokat gyúrják, dörzsölik, facsarják, majd jól bekenik tejjel vagy valami más zsíros folyadékkal és azután — dörzsölik tovább. Ha megúnják a dolgot, becsavarják a szíjat nedves rongyba és hagyják ázni, amíg újra kedvük támad a munkához. Addig megy ez így, amíg a bőrszíj teljesen megpuhul. Így készül a szerszámszíj.

— Itt van az én szíjam, nézd meg! — fűzte hozzá, elém tolva a holmit.

Kezembe vettem a szíjdarabot, puha és omlós, amellett szinte határtalanul erős volt.

— A jól kidolgozott mongol szíj — zárta be büszkén

a magyarázatát — sohasem szakad, sohasem törik, rendkívül ellenálló, még a víz sem árt neki.

Közben egészen beesteledett. Az éjjeli őrség sorakozott, az apró ponnik vígan táncoltak a mongolok alatt. A katonák tele voltak aggatva töltényövekkel. Vállukon pompás orosz karabély, az őrség parancsnokának pedig jó német Mauser-puskája volt. Kozák kardok egészítették ki az őrség fegyverzetét. Különösen hatottak ezek a modern fegyverek a bizarr öltözetű mongolokon. Hosszú, kék ködmönök, levegőben kígyózó copfok, alacsonyszárú, kunkorodó orrú csizmák, tarka-barka nyergek és — modern, európai fegyverek. Olyan ez a felszerelés, mint a mai egész Mongolia képe. Az ellentétek országa: a mult, a fantasztikus és tarka emlékek — hozzásimulva a haladás, a fejlődés külsőségeihez.

Az éjjeli őrség néhány vezényszó után sorbaállott és a tizenhat lovas kiügetett a tábor szélére.

Mi pedig hozzáfogtunk a vacsorához a szabad ég alatt. A katonák jókora szárított bőrdarabot terítettek le a földre és telerakták a katlanból kiemelt párolgó, omlós hússal. Köréje telepedtünk, mindegyikünk vett egy jókora darabot — kövéret vagy soványat, kiki a tetszése szerint.

Kezdetben kissé félszegül éreztem magam, nem tudtam, hogyan fogjak hozzá az evéshez, fogalmam se volt róla, mi illik és mi nem. Előbb megnéztem, hogy az «asztaltársaság» hogyan eszik és csak azután tartottam én is velük.

A mongol asztali «etikettet» nem volt nehéz megtanulnom. Nem nagyon óvatoskodtak, finnyáskodtak, balkezükbe fogtak egy-egy jókora húsdarabot, jobbkezükbe vették a kést, beleharaptak a húsba és egy nyisszantással határvonalat vontak a hústömeg és a foguk között lévő darab között. Hangos csámcsogással elfogyasztották a falatot, utána következett a második, harmadik . . .

No, ezt nem volt nehéz megtanulnom.

Így tűnt el asztaltársaságom tagjai mindegyikének gyomrában egy-két kilós hústömeg, só és kenyér nélkül, csak az üres levest szürcsölgették hozzá teáscsészékből.

Egyszerre csak lódobogás hangzott. Két lovas vágtatott felénk.

— Urton, urton — kiabálták a mongolok.

Megérkeztek az urton lovasok!

A mongol közlekedő-eszközök még ma is nagyrészt majdnem egészen olyanok, mint Dzsingisz kán idejében voltak. Nagy-Mongolia megalapítója szervezte meg az «urtont», azaz a lovasposta-szolgálatot, ez nemcsak személyeket, hanem értékesebb tárgyakat is szállít. A szervezet harminc-negyven kilométeres körzetekben felállított ménesekből áll. Ha valaki az arra hivatott főtisztviselőtől, jelenleg a belügyminisztérium egyik osztályától kiállított «zara»-t — ez a neve az erre szolgáló nyílt parancsnak — megkapja, akkor az első urton, vagyis lovasállomás parancsnokától igényelheti a zara-ban feltüntetett ló- vagy tevelétszámot. Ez kívánsága szerint azonnal, vagy az általa megjelölt időben rendelkezésére áll. Az utazáshoz az illetőnek saját nyergét kell vinnie, vagy pedig saját kocsiját használnia, mert ezt senki se kap. Egyéni kényelemből is sokkal jobb így, mindenki megszokta már a nyergét vagy kocsiját. Az igényelt lovakkal, vagy tevékkel együtt mongol kísérőt is kap az utas, aki a következő urtonig elkíséri őt. A harminc-negyven kilométeres utat az urton lovak vágtában teszik meg. Nekünk fantasztikusnak látszik, mert nálunk alig akad olyan tüdejű ló, amelyik ezt kibírná.

Ha azután a második állomást elérték, a lovakat kicserélik és amíg a váltás folyik, az utasnak alkalma van megismerkednie az állomás parancsnokával. Ez megérkeztekor mindjárt megkínálja a minden jövevénynek kijáró teával. Alig öt perc mulva már újra nyeregben van. Hogy az ember belső részeit tönkre ne tegye a hatalmas vágtatás, a lovasok széles övvel erősen össze szokták húzni a hasukat. Ilymódon felkészülve, két-háromszáz kilométert egyfolytán is ki lehet bírni — nekik.

Vannak még gyorsabb urton-utazások is. Erre a szolgálatra természetesen csak kiképzett, jó lovasokat rendelnek ki, akik jelvényt kapnak és sastollat tűznek a sip-

kájuk mellé. Azt jelenti ez, hogy úgy kell repülniök, mint a madárnak. Az ilyen urton-lovasok három, legfeljebb négy nap alatt 1300—1500 kilométert is megtesznek. Főkelléke az ilyen utazásnak az, hogy napközben semmit sem esznek. Amikor az urtonhoz megérkeznek, megihatnak egy-egy csésze teát, ételt azonban nem fogyasztanak.

Ebből az egészségügyi rendszabályból szinte dogmaszerű szokás alakult ki, amely megtiltja az urton lovasoknak a napközben való étkezést. Enniök csak ott szabad, ahol éjjeli szálláson maradnak. Itt viszont a legnagyobb bőséggel vendégelik meg őket.

A ménesek magánemberek kezében vannak és legtöbben azért vállalják az urton szolgálatot, mert ennek ellenében fel vannak mentve a katonai szolgálat alól és nem kell adót fizetniök.

A mongol kormány az utóbbi időben már nagyon megszigorította a «zara»-kiadást, nagyobb megkönnyebbülést azonban csak az hozott, amikor megjelent a mongol pusztákon és a Gobi sivatagon — az automobil.

Azokon a helyeken, ahol ilyen szabályszerűen kiépített urton vonal nem volt, ott sátortól-sátorig kellett vinniök az utast a lakosoknak, és eközben természetesen etetni. Ez volt az úgynevezett «urga»-szolgálat.

Urga — ez az elnevezés már nagyon ismerősnek hangzik. Így hívják Mongolia fővárosát.

Hogy milyen nagyszerűen szervezett berendezés ez az urton, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy amikor Batu kán, Egedei kánnak, Dzsingisz fiának egyik alvezére itt Európában járt hadseregével hétszáz évvel ezelőtt és győző csapataival már Európa nyugati része ellen akart vonulni, hírt kapott az urton postával arról, hogy körülbelül 10,000 kilométer távolságban lévő székvárosában meghalt a mongolok nagy uralkodója, Egedei kán. És ez a hír az urton révén tíz nap alatt érkezett meg a mérhetetlen távolságból.

VIII.

Készülődés az ördögűzésre.

— Urton, urton — hangzott a kiáltás és én izgatottan vártam a közeledő lovasokat. Pillanatok alatt hozzánk értek, kikötötték lovaikat, lekapcsoltak az egyik nyeregről egy bőrzsákot — a postaszállítmányt — és bevitték az ügyeletes sátorba. A postaátadás után odajöttek a vacsorázó társasághoz.

— Szen beina! (Jónapot) — köszöntöttek és azonnal odatérdeltek a bőr mellé, leültek kicsavart sarkaikra s megindult a beszélgetés: mi újság, mi történt itt és ott, amerre a lovasok jártak. Közben jól befalatoztak mindnyájan.

Azután a segédtiszt kihozta nekik az elküldésre szánt postát és tudomásukra hozta a szaid rendelkezését:

— Ezt az embert — és rám mutatott — elviszitek az urtonra. Onnan azután majd továbbkülditek. A bicsiket holnap megkapja. A szaid azt mondta, jól kell bánni ezzel az idegennel.

Érzékeny búcsút vettem mongol barátomtól, akinek olyan sokat köszönhettem, aki továbbutazásomat közbenjárásával lehetővé tette és ezekben a kritikus napokban — ha kellett — tolmácsom is volt, mert ekkor nem egészen értettem még a mongol nyelvet. Kicsit pihentünk, azután elindultam a két postalovassal az urton parancsnokságra.

*

Az első urton, a főörstől nem messze, a Dzsarglantuj völgyben táborozott. Mégis, mire odaértünk, jól megviselt a lovam háta. Kissé csontos állatot kaptam és nyergem se volt. Örömöm azonban, hogy megvan az engedély és még hozzá gyorsabban — lóháton — tehetem meg a szándékolt utat, mindent elfeledtetett.

Itt voltam tehát az urton állomáson.

Marco Polo — aki Dzsingisz kán unokájánál, Kubilei kánnál szolgált, mint állami tisztviselő — is ír erről. Velencei kereskedő volt Marco Polo és a pénz, a vagyonszerzés vágya hajtotta messze Keletre. Tudása és buzgalma a mongolok uralkodójának bizalmi emberévé tették, és így többször alkalma volt Mongoliában urton lovakon utaznia. Idejében nagyszerűen volt szervezve a hír- és postaszolgálat, az urton mellett úgynevezett «hírfutó vonalak» is voltak. Mongolia fontos pontjait kapcsolták össze a hírvonalak, ezeknek mentén minden hat-nyolc kilométerre stafétafutó várakozott. Egy-egy kiemelkedő domb volt a várakozó állomásuk, ahonnan köröskörül messzire látni lehetett mindent.

És itt Magyarországon a szegedkörnyéki földeken, az alföldi síkságon itt-ott még ma is láthatók kisebb-nagyobb domborulatok. A nép «tatárhalmoknak» hívja őket, de azt talán már kevesen tudják, hogy ezek tényleg mesterségesen összehordott földrakások és valóban a szomorú emlékű multból maradtak itt, amikor Batu kán mongol serege száguldott az Alföld mezőin és az elfoglalt területeken összehordatta ezeket a halmokat a hírvivők állomáshelyéül. Nagyon fontos szerepük volt annakidején ezeknek a stafétafutóknak: gyors rohanással közeledett feléjük a szomszéd állomásról a stafétás, a papirtekercs átröpült egyik kézből a másikba és az új futó friss erővel száguldott tovább... Aztán újra más futó... Míg végül a posta elérte a célt.

Ma már Mongoliában se használják ezt a drága postaeszközt, az urton vonalak viszont erősen kifejlődtek, állandó állomások mellett ideiglenesek is vannak. Az állandó urton-vonalak a gócpontokat kötik össze a fővárossal, az ideiglenesek pedig az esetleges háborús körzeteket egymással és az egykori vezér vagy uralkodó akkori tartózkodási helyével.

Maga az urton-lovas is érdekes jelenség. Alacsony, köpcös ember mindegyik, mint általában a mongolok, a lába rendkívül görbe majdnem valamennyinek — alig tud gyalog járni. Hosszú, kék köntösét széles selyemöv tartja

össze a derekán. Ezt szorítja meg jó erősen, ha lóra ül. Félszeg és suta a földön, de egy pillanat, már lóra pattant és szemrebbenésnyi idő alatt el is tűnt a porfelhő mögött.

Vágtat, egész nap étlen; vágtat ezer és ezer kilométereken keresztül éveken át, szinte pihenés nélkül. Ilyen az urton-lovas élete.

*

Érkezésemkor nagy zsivaj, készülődés volt az urtonon. Az egyik sátorban betegen feküdt egy fiatal mongol. Semmi gyógynövény nem segített már rajta, hiába próbálták a messze vidékről odahívott lámák. Azt mondták, hogy a «rossz szellem» szállta meg. A mongolok tehát a végső eszközhöz nyúltak: hívták a sámánt. Üzze el a gonoszt ő, aki ismeri a mongol hegyek és sivatagok ártó szellemeit, akinek titokzatos varázsszavai elől még ezek is elmenekülnek...

A mongolok általában buddhisták ugyan, de azért a lelkük mélyén mégis hisznek régi vallásukban — a samanizmusban.

És az urtonon néhány perc mulva megkezdődött az idegekre menő, borzalmas szertartás, — az «ördögűzés».

IX.

Az ördögűző szertartás.

A buddhista mongol lámák nem türelmetlen természetűek. Ha a mongolok sámán hitét nem tudták teljesen kiirtani, ha természeti vallásuk emlékei még feltünedeznek évszázadok multán is a kései utódokban, a lámák nem emelnek máglyát a máshitűeknek: nem tüzesítenek vasat a szemek számára, amelyek más istenképekre néznek; nem törik le a kezet, amely nem az ő vallásukra kulcsolódik össze; nem ontanak vért és nem rendeznek Szent Bertalan éjszakákat — ezek a «kulturálatlan», «vad» mongolok bölcs megnyugvással tudomásul veszik a helyzetet. Tanítják, nevelik egy-

mást a lámák, hogy minél többet tudjanak, minél tanultabbak, ügyesebbek legyenek. Ha pedig kell, odaállnak a nép elé mint — sámánok is. Ha nem irthatják ki a sámánizmust, — gondolták — kisajátítják a maguk számára.

Az urton beteg mongolját is egy ilyen láma-sámánnal akarták meggyógyíttatni. Nem minden láma érti a sámánok titokzatos mesterségét, mert nem egyszerű feladat az ördögűzés... Az idegeket tépi és az agyat marcangolja a szörnyű tánc, az önkívület őrjöngése.

Az előrelátó láma, akit orvosként hívtak a beteghez, mindjárt magával hozta sámán-szerszámait is. Oldalán az övében köröskörül ott csüngenek «tudományos» orvosszerszámai, kései, csipeszei és gyógynövényzacskói, de testén már ott díszlik a fekete állatbőr, fején a bozontos, egész arcát eltakaró állathaj-tömeg, belőle fölfelé hosszú, szines tollak meredeznek.

Két oldalán két tarka szíjtömeg csüng csengőkkel és fémdarabokkal teletűzdelve. Balkezében hatalmas dob, jobbkezében bőrrel párnázott dobverő.

A beteget kiviszik a sátorból a sámán segédei — fiatal lámák — az ördögűzőt teleaggatják kék, sárga és vörös selyemszalagokkal. A sámán leül a sátor közepére felállított zsámolyra, a két segéd jobb és balfelől áll, kezükben és előttük különböző zeneszerszámok, dobok, csengetyűk.

Közben a sátor megtelik a résztvevőkkel. Én is közöttük vagyok és kíváncsian várom a történendőket. Az egyik segéd megkérdezi a sátorban lévőket, van-e valakinél dohány. Akiknél akad, azoktól azonnal elveszi és az összegyüjtött dohányt kiviszi a sátorból, mert a szertartás alatt dohányneműnek nem szabad a gertében lennie.

Majd a sámán mellé a földbe leszúrnak egy hatalmas mongol kardot.

És megkezdődik a szertartás.

Hatalmas robajjal megdördülnek a dobok, megcsördülnek a segédeknél lévő fémdarabok. A sámán halkan titokzatos szavakat mormol. Pereg a dob, fülsértően zajonganak a csörgők, a sámán magábaroskadt alakja fölegyenesedik, szavai mind hangosabbak és hangosabbak lesz-

nek, — a zene halkul, a sámán már kiabál, csak néha dobban bele ordítozásába a kifeszített állatbőr hangja.

A sámán vérben forgó szemekkel hadonászik, a zene ismét fölsivít.

A sátorban lévők ijedten hátrálnak tőle s a falhoz lapulnak félelmükben. Már habzik a sámán szája, amikor hatalmasat, velőtrázót kiált.

A hangkaosz megszűnik, mintha elvágták volna. Pillanatig néma, döbbenetes csönd. A sámán teste vonaglik, elhajítja magától dobját, a szemeit lehunyja, hirtelen fölugrik és magasra rántja a kardot hüvelyéből.

Ismét megdördül a dob, felsikít a sok fémcsengő. Azután újra csend.

A sámán a feje fölé kapja a hosszú, görbe kardot és villámgyors lendületekkel forgatni kezdi magasan a levegőben, pengéje sivítva, üvöltve szeli a levegőt. Mind lejjebblejjebb száll a kör, szinte az arcunkat érinti a kard hegye, mindenki szinte szűköl, vonít a félelemtől — így űzi a sámán az ördögöt.

Keresztül-kasul száguld a kard éle mindenütt, egy porcikányi helynek sem szabad maradnia a térben átvágatlanul, hogy ott meg ne fészkelhesse magát a «gonosz szellem».

Már táncol, ordít a kardsuhogtatás közben az őrjöngő sámán, önkívületében se lát, se hall — és mégse kell félnie senkinek a kardjától. Hajszálnyira suhan el előttünk a borotvaéles acél, de senkit se érint.

Aztán kiugrik az ajtón a sámán és vad iramban körülvágtatja a sátort, közben állandóan suhog a kard a levegőben. Messzebb és messzebb űzi az ártó «gonosz szellemet», kinn a mezőn, végig mindenütt.

Ijedten rebbennek föl előle a madarak, a sámán ordít és csapkod maga körül. Egyszerre, mintha megdermedt volna: megáll. Ellankad. Összerogy. A földre zuhan. A melle zihál, a karjai szétterpesztve. Odarohannak hozzá a lámák, kendőjükkel legyezgetik, friss vízzel mossák az arcát, amíg magához tér. Körülnéz, megöleli két segédjét.

Vállaikra támaszkodva egy sátorba vánszorog a sá-

mán, a tanítványok, a lámák lefektetik a nagy munka után a mestert. Az urtonlakók pedig összeadják honoráriumát. Különböző értéktárgyakat, selyemkendőket, ételneműeket kap a valóban nagy teljesítményért. Mert ingyen aztán nincs ördögűzés.

Azt már nem tudtam meg, hogy meggyógyult-e a beteg mongol, de annyi bizonyos: én majdnem beteg lettem ettől a gyógyítástól. Pedig meglehetősen erős idegzetem van.

X.

Megkapom a mongol útlevelet.

Mialatt a sámán a gonosz szellemekkel hadakozott, az urton sátrai közt lévő térségen már meg is főzték a többiek a vacsoránkat. Megpuhult az ökörhús és ugyanolyan jó étvággyal fogyasztottuk el, mint a tegnapit a főőrsön. Ugyanolyan kitűnő is volt. Vacsora után kijelölték a házigazdámat s ő azonnal megkezdte a «barátsági szertartást». Elővette apró, rézből faragott hosszúszárú pipáját, amelybe alig gyűszűnyi dohány fér csak bele. Megtömte és kovaköves tűzszerszámával rágyujtott. Húzott belőle egy jókora szippantást, azután átadta nekem. Én is szippantottam belőle. Ettől már el is fogyott a benne lévő dohány.

Azután megkezdődtek az előkészületek az alváshoz. A házigazdám és felesége a legnagyobb lelki nyugalommal vetköződni kezdtek előttem, mintha ott se lennék. Én voltam a szemérmesebb: hátat fordítottam nekik. Amikor már úgy gondoltam, hogy befejezték a vetkőzést, leültem az ágy szélére és magam is hozzáláttam az előkészületekhez. A tűz még pislogott a tagánon, fel-fellobbant a láng, kísérteties fénybe borítva az oltáron lévő istenszobrokat. Fönt a sátor kerek nyílásán keresztül az égboltozat egy darabja. A ragyogóan tiszta mongol levegőn keresztül fénylően vibráltak a csillagok.

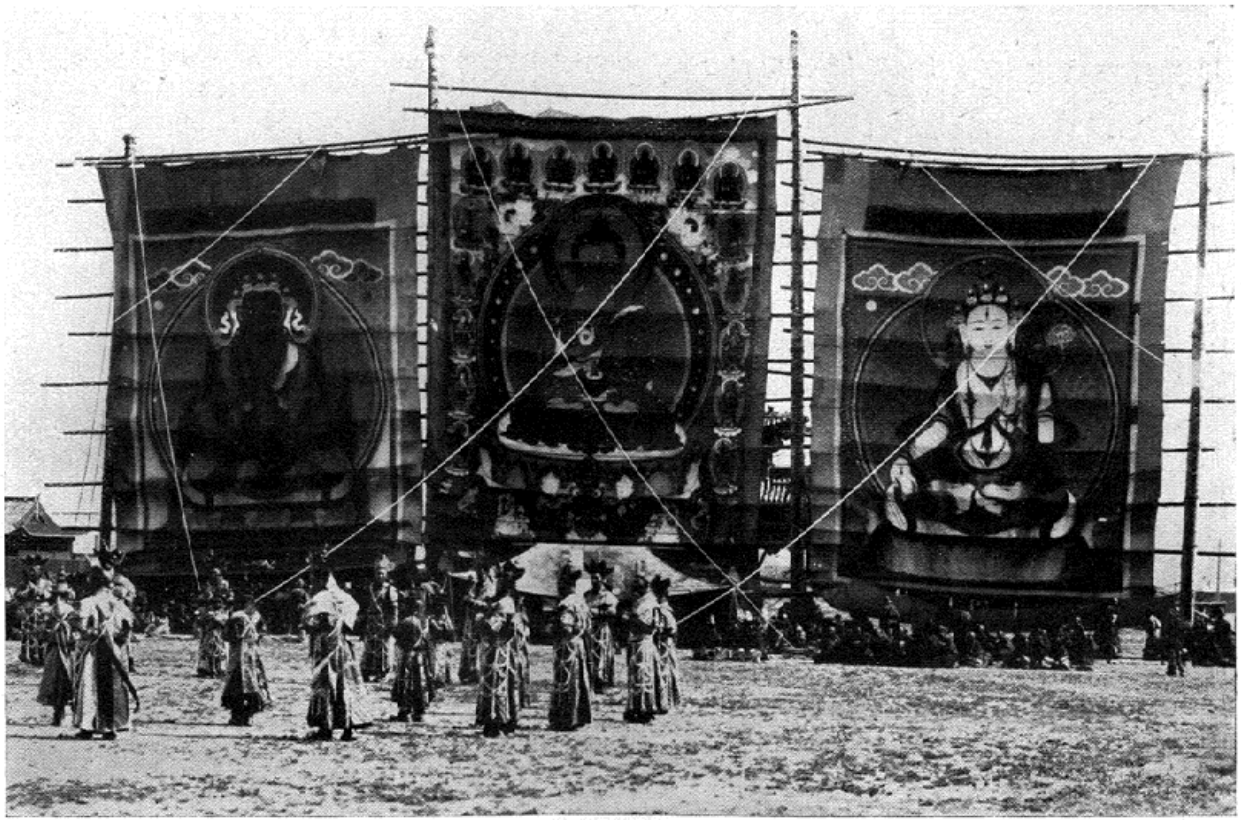
*

A gyógyító láma «munka» közben.

Egy őrjöngő sámán.

A lámák imája a Cam-ünnepség gigantikus hímzett selyem szentképei előtt.

A főlámák sátra előtt elvonul két Cám-álarcos.

Az «ördög» és az «öreg» tréfás játéka a Cám-ünnepségen.

A Cám-ünnepség zenekara.

Cám-álarcosok.

A Cagán Szara ünnepség gólyalábas táncosa.

Táncoló Cám-álarcos.

És másnap megkaptam a «bicsiket», az útlevelet — ezt a drága kincset, fölnyergelték a lovakat, maga az urtonparancsnok ajánlkozott, hogy elkísér a következő urtonig.

Hamarosan odaérkeztünk, mongolom beajánlott a parancsnoknak, megivott velem együtt még egy csésze teát, azután lóra pattant és hazaindult.

Itt is kikérdeztek, átnézték az okmányokat. Ezalatt lassacskán beesteledett és az egyik mongol behozta a vacsorát. Már nem ökörhúst kaptam, hanem valami egész különleges ételt. Mindegyikünk egy csészét vett a kezébe és a mongol telerakta a rézüstben lévő ennivalóból. Amint közelebb vettem a különös zöld kotyvalékszerű ételt, szörnyű szag ütötte meg az orromat. Ijedten hőköltem hátra és borzalommal töltött el a gondolat, hogy ezt meg kell ennem. Körülöttem azonban a többiek nagy élvezettel már ki is ürítették a csészéjüket, percek alatt szájukba rázták a moslékszerű, sűrű folyadékot, amely egészen rejtélyes anyagokból készülhetett. Végre is — hogy szégyenben ne maradjak és meg ne bántsam őket — összeszedtem minden erőmet és a torkomba öntöttem egy «slukkot».

— Ite, ite — ine bina! (Egyél, egyél, ez pompás dolog) — mondották a többiek és én lenyeltem a falatot.

Nem is olyan rossz! — állapítottam meg. Valamiféle vadhús lehetett, egészen érdekes ízű, csak a szaga szörnyű. De győzött az éhség és én nemsokára már a harmadik csészénél tartottam. Csak később tudtam meg, hogy milyen étellel ismerkedtem meg tulajdonképpen.

*

Este ugyanis egy őzet hoztak a táborba. A parancsnok tisztiszolgája nagyszerű vadász volt, alig egy órával ezelőtt indult el és máris ezzel a zsákmánnyal tért vissza. Pedig egészen egyszerű kováspuskával «dolgozott», mint a mongol vadászok majdnem valamennyien, akik az egész puskát a cső kivételével sajátmaguk fabrikálják össze.

Vadászunk hamarosan megnyúzta az őzet, kiszedte a beleit. A tagánon ezalatt már vígan pattogott a száraz

vörösfenyő gally. Deszkadarabra került az állat mája, tüdeje, szíve és veséje, a beleket pedig másfélméteres darabokra vágta és kiteregette a zöld fűre, előbb azonban kitisztította őket. Ez az eljárás rendkívül egyszerűen folyt le: a béldarabok egyik végét a balkezébe vette és jobbkezének nagy és mutatóujját egymáshoz szorítva, végighúzta közte. Hogy valami nagyon tiszta nem lett utána a bél, sem a keze — az elmondottak alapján kétségtelennek látszik, neki azonban megfelelt az eredmény, mert megelégedetten nézegette az elkészült munkát. Közben forrott a víz a katlanban, belekerültek a béldarabok, a szív, máj, tüdő és vese, csekély zöldség és csakhamar kész lett a vacsora. Amikor megpuhult, kiöntötték egy fateknőbe és egészen apróra vágva föltálalták, mint tegnap. Igaz, ugyanolyan rosszszagú volt, de — ugyanolyan jóízű is. A szaghoz lassacskán hozzászoktam valahogy, a mongolok már bizonyára étvágygerjesztőnek is találták.

Talán éppen ezért a szagért szeretik, ez adja meg számukra ennek az ételnek igazi zamatát — aromáját. Hiszen az emberek oly különbözőek.

XI.

Hegyi ingoványban.

Harmadnap megérkezett a várt mongol hivatalnok és útnak indultam vele. Új kísérőm száraz, csontos öregúr volt, inkább a lassú ügetést szerette. A mongol puszta kezdett mind vadabb lenni, folyton fölfelé mentünk, mindig csak fölfelé. Utam legnehezebb része állt előttem, a Tannu-ol, hatalmas hegygerinc. Kopár sziklák és bozótos erdők váltogatták egymást sűrű egymásutánban, és csak nagy üggyel-bajjal értük el a hágót, a «Hamar-Daban»-t. Fönn a hegy tetején még veszedelmesebbé lett az út. Lovam lába egyszerre csak térdig süppedt a földben. Alig tudott kivergődni helyzetéből.

A hegytetőn szörnyű mocsár.

A földből itt-ott a pocsolyák ezüstje csillant elő, de mindenütt nedves, puha volt a talaj. Az öreg mongol rámszólt, hogy engedjem csak a ló kantárszárát szabadon, menjen, amerre akar, jobban érzi az utat, mint ahogy én látom, hagyjam az ösztönére, mert különben könnyen rossz helyre kerülök, és akkor pillanatok alatt elnyel a hegyi ingovány. Lépésről lépésre tudtunk csak haladni és közben bizony beesteledett. Minden lépés a halált jelenthette, minden megtett méter a megmenekülés reményét építgette. Itt-ott köröskörül lidércek lobbantak, fölöttünk ragyogott a csodálatos csillagokkal teleszórt mongol égbolt. Előttünk a halált, pusztulást lehelő mocsár, a sötét út, bizonyos, csak az állat ösztöne vezethet át bennünket. Hol patak medrén, hol sziklákon, hol erdőkön, hol kopár pusztákon kóboroltunk a sötét éjszakában. Közben meszsziről titokzatos zajok szűrődtek felénk, egy-egy farkas vonítása tette még szorongóbbá az éjszakát.

Csak akkor lélegeztünk fel, amikor végre hajnalodni kezdett és a vörösbe borult égboltra ünnepi fényben fölsuhant a nap. Kis patak csörgedezett előttünk, mellette néhány sátor. Pásztortelep. Percek mulva már az egyik sátorban aludtam. Amikor az öreg felkeltett, a lovak fel voltak nyergelve és mi néhány csésze tea után újra útnak indultunk.

*

Így utaztam nyolc napig egyfolytában, ismeretlen vidékeken, amelyet hiába kerestem a magammal vitt térképen. A nyolcadik nap azután búcsút vett tőlem kísérőm, mert neki — mondotta — nyugatra kell mennie : én viszont kelet felé tartottam.

Egyedül maradtam az ismeretlen pusztaság közepén, ahol az emberi életet csak itt-ott néhány elszórt pásztorsátor jelentette. Sokszor éjjel tíz-tizenegy óráig ültem a nyeregben, amíg egy-egy táborhoz jutottam. Este, amikor pihenőre hajtottam a fejem, nem tudtam, hol vagyok, nem ismertem ki magamat ezen a vidéken, csak egy cél lebegett előttem : délkeletre, mindig csak délkeletre.

Forró napok és fagyos éjszakák váltották egymást. Hányszor rogytam holtra fáradtan a földre le, amikor már nem bírtam a lovaglást és néztem föl segélytkérőn az égre.

Hát sohasem lesz vége ennek a céltalan kóborlásnak? Elrémülten ébredtem annak tudatára, hogy elvétettem az urton vonalat.

Akadtak olyan sátrak is a Jeniszei forrásainál, ahol már ritkák voltak a lovak, sőt olyanok is, ahol az egész táborban csak egy ló élt. De engem mégis tovább adtak: megnyergelték az egyedüli lovat, kísérőm pedig mögém ült és átölelve engem lovagolt velem a következő sátorcsoportig.

Ilyen kalandok és nehézségek árán jutottam lépésről lépésre tovább. Néha vidám társaságba is kerültem egy-egy sátortáborban, ahonnan két-három napig sem eresztettek tovább. Jókedvre derített bennünket az archi, a tejből készített mongol pálinka.

Ezeknél a pusztában lakó mongoloknál már nagyon kevés húst láttam. Inkább tejet, sajtot és vajat ettek, teát szürcsölgetve hozzá. Szinte egész étrendjük a különbözőképpen elkészített tejesételekből állott. Reggel tea tejjel, szárított sajttal, napközben erik — erjesztett pezsgőtej — amely a legnagyobb részt kancatejből készül. A tatárok ezt kumisznak hívják. Két-három félliteres «csésze» után már jócskán berúgtam tőle. Tejfölből készül az «urum» is. Benne van a tej édessége, a tejföl puhasága és a sajt különleges íze.

Nyáron ezen a vidéken a mongolok takarékoskodnak a hússal, háziállatokat nem esznek, legföljebb vadakat, egy-egy jól sikerült vadászat után.

Kóborlok, bolyongok, nem tudom, helyes úton járok-e, de szó se fér hozzá: jól élek. Nélkülözéseim közepette — szinte hízni kezdek...

XII.

A mongol lány.

Fiatal gyereket kaptam kísérőnek, vele már gyorsabban haladhattunk. Még mindig nem tudtam, helyes úton járok-e, merrefelé van a célom — Uljaszutáj. A mongolok nagyszerűen ismerik a pusztát, a legkisebb folyókanyarulatot is — ami a környékükön van. De hogy messze, egy másik törzs határán túl mi van, arról már hiába is próbáltam volna faggatni kísérőmet. Most már biztos voltam benne: letértem az urton vonalról és a mongolok csak a «bicsiket» respektálják, amikor friss lovakat, vagy ökröket adnak, — visznek tovább, kísérnek messzebb, de ezzel ki is merül a tudományuk. Csak megyek és nem tudom, közeledem-e célomhoz vagy távolodom tőle.

Valahol majd csak útbaigazítanak talán? . . .

Harminc-negyven kilométert tettünk meg így, amikor egyszerre csak messziről kutyaugatás csapott felénk. Végre ismét sátortábor! Vígan kanyarog a gerték tetejéből a füst. Az egyik ajtónyílásból kidugja fejét egy fénylő, barna arc.

— Hanasz? (honnan?)

Leugrik a lováról a gyerek és magyarázni kezdi, honnan jövünk, én pedig türelmetlenül toldom meg szavait:

— Uljaszutájba szeretnék jutni.

A mongol kilép a sátorból, dörzsölgeti a homlokát, a fejét csóválja:

— Erre nem Uljaszutájba visz az út — mondja nevetve.

— Hát akkor merre találom a helyes utat?

— Eredj visszafelé! — hangzik a válasz.

Magyarázgatom, hogy valahol mégis csak erre kell lennie Uljaszutájnak, délkelet felé haladtam mindig, a mongol azonban sehogysem akarja megérteni a dolgot.

— Nem, nem, csak vissza! Nem ez a jó út.

Mit volt mit tenni — visszafordultunk.

Dél felé haladtunk, hatalmas hegy irányában. A kis mongol lovak biztos lépéssel haladtak az omló, laza kövek között a meredek úton, mind magasabbra. Egyszerre az út fordulatánál csodálatos látvány tűnt elénk. Lenn a mélységben vadul háborogva habzott a hegyipatak, a Cagan-Uszu. Az alig félméteres ösvényen, meredek sziklafal alatt és fölött biztosan trappoltak a lovak. Alattunk a szédítő mélység: egy vigyázatlan lépés és lezuhanunk. Ám a lovak oda se hederítettek a feléjük ásító veszedelemnek, szinte egy vonalban tették le egymásután patájukat és kapaszkodtak a meredek úton. Négy-öt órába tellett, amíg végre a hágón keresztül a völgybe értünk, ott már tevekaravánok kanyarogtak a fák között. Lassacskán termékeny pusztákra jutottunk, mind több és több gúlyát láttunk. Itt-ott fekete jakok legelésztek békésen együtt a marhákkal.

Gyakran találkoztunk pompás selyembe öltözött mongolokkal is, akik a közeli kolostorokba zarándokoltak. Sárga köntösű lámák is járkáltak a feltünedező sátortáborok körül: gyüjtöttek a kolostorok részére.

Egészen más világot, zsibongó, változatos életet találtunk itt a Tannu-ol gerincének déli oldalán. Érthetetlennek tűnt föl előttem, hogy mindezekről az én házigazdám mit se tudott. Így van ez Mongoliában, szétszaggatott, egymásról mit sem tudó embercsoportok élnek a földjén, a mi egyik legnagyobb akadálya volt mindig az egységes nemzet kialakulásának.

Az első nagyobb sátortábornál pihenőt tartottunk. A házigazdámnak kijelölt mongol nem volt otthon, csak a felesége és tizenhat-tizennyolc esztendős lánya. Kitörő örömmel fogadtak, mélytüzű, sötétbarna szemük felragyogott, tetőtől talpig jól megnéztek. Sohase láttak még úgylátszik európait.

Csodálkozását kifejezésre is juttatta a lány, elfogulatlanul forgolódott körülöttem és nagyokat sikított örömében. Nekem is tetszett a szép teremtés, hízelkedőn simult rá puha selyemköntöse. Nem sokat takart el belőle és már esztendők óta nem láttam szemrevaló asszonyt. Merész

lendülettel fölugrott a lovamra, vágtatni kezdett: gőgösen úszott utána a levegőben hosszú, fekete hajfonata. Azután visszaléptetett. Az anyja rászólt:

— Na, most takarodj vízért!

A lány leugrott a lóról, betűrte copfját hátul az öve mögé és egy edénnyel elindult az erdő felé. Pár szót még beszélgettem az asszonnyal, aztán valami ürügyet mondva, otthagytam. A lány után lopakodtam.

Csak nehezen tudtam rátalálni, a patak az erdő mögött kanyargott. Vidám viháncolás vezetett nyomra. Az erdő fái közül kitekintve, egy csapat lányt láttam, akiknek az én leendő házigazdám lánya hangos kacagással magyarázta jöttömet. Valami olyasfélét mondott, hogy nagyon különös állat vagyok, de azért eléggé tűrhető a külsőm.

Kiléptem a fák közül. Néhány ijedt szempár szegeződött felém, azután hangos riadalommal szétrebbentek a lányok. De ott maradt az, akiért idáig jöttem. Nyugodtan leült a fűbe és várt.

Több se kellett nekem, odasomfordáltam hozzá és leültem melléje. A beszélgetés nem valami remekül indult, a mongol nyelvvel még itt-ott birkóznom kellett, de a szavak helyett beszéltek talán a szemeim, mert a lány nyugtalanul nézegetett, biztos öntudatán valami tartózkodó félelem vibrált. De nem nagyon ellenkezett, amikor a selyemköntös alól kibuggyanó karját elkaptam.

A szeme belémvillant.

Magamhoz öleltem és megcsókoltam. Erre már ijedten hátrahúzódott és — hangosan nevetni kezdett.

— Szein beina! (jónapot) — hangzott ebben a pillanatban egy mély férfihang az erdő felől.

Marcona, hatalmas mongol állt az erdő szélén. A lány odaszaladt hozzá és onnan, a férfit ölelgetve kiabálta felém:

— Az apám! Gyere csak ide hozzá.

Hát mégse nyílik meg a föld? Pedig most, de jó lenne! Odamenjek hozzá? Mégis csak oda kell mennem. Mit tegyek? Fölugrottam. Egy pillanatig farkasszemet néztünk

a mongollal. Vártam, mikorront nekem. Meg is indult felém. Én is tettem néhány lépést.

No most segíts, jó sorsom!

Amikor már egészen közel értem hozzá, a szigorú arc vonásai megenyhültek, a szép szál ember barátságos hangon megszólalt:

— A feleségem elmondta, hogy megérkeztél. Már kerestelek mindenfelé. Örülök, hogy vendégszerető sátramat megoszthatom veled. Gyere, még sok beszélnivalónk van — és ezzel elém tartotta fölfelé fordított két tenyerét, ami náluk a mi kéznyujtásunkat helyettesíti. Ismertem már ezt a szokást: az üdvözlés elfogadásaként ráfektettem tenyeremet az övére és azután hármasban csendes békességgel elindultunk visszafelé. A lány néhányszor huncutul még oda-odapislogott felém, az öreg mongol azonban rá se hederítve magyarázgatta, hogy mennyire örül nekem.

Nem értettem a dolgot, de — be kell vallanom — nagyon jól esett, hogy a mongol nem neheztelt rám a lánya miatt. Később, amikor már jobban megismerkedtem Mongoliával, megtudtam azt is, miért. A mongolok ugyanis annyira vendégszeretőek, hogyha valakit egyszer házukba, illetve sátrukba fogadtak, mindenben a kedvére akarnak lenni. Előfordul az is, hogy fel is ajánlják neki a lányukat, vagy — feleségüket, ha a vendég iránta való érdeklődését észreveszik. Az is kiderült, miért nevetett ki a lány, amikor megcsókoltam. Mongoliában ugyanis hiányzik a fehér ember szerelmi romantikáját jelentő csók, ott az emberek egymás iránti vonzódásukat úgy juttatják kifejezésre, hogy egészen közel mennek és jól — megszagolják egymást.

Ezért történt, hogy amikor a mongol fővárosban megnyitották a mozit és európai filmek peregtek le a mongol közönség előtt, az urgaiak nevető csodálkozással meredtek a «happy end»-et megjelenítő premier plan-os csókolózásra és hangos hahotában törtek ki.

XIII.

«Kihasználtak bennünket.»

A délutánt pihenéssel és falatozással töltöttem, hiszen kitünő háziasszonyom a legnagyszerűbb ételeket rakosgatta elém. Odatelepedett hozzám a házigazdám is és fejcsóválva vette tudomásul, hogy milyen kalandon mentem az előző nap keresztül.

— Nahát, szégyelhetik magukat! — mondta dühösen — miket gondolsz majd a mi országunkról.

Most már én mentegettem eddigi vezetőimet, de a mongol nem hagyta annyiban, tovább szidalmazta, végül is hosszú magyarázatba kezdett országáról.

— Ne hidd, hogy itt nálunk mind ilyen buták az emberek. Azok ott — és a hegyek felé mutatott — nagyon szegény emberek, ki se mozdulnak környékükről. Nyáron a pusztába mennek, télen meg vissza az erdőbe. Éppen csak hogy tengetik az életüket, állataikat legeltetik. Néhány marhájuk, vagy jakjuk van, esetleg egypár chainich, a marha és a jak kereszteződése.

Elmagyarázta, miért vándorolnak ide-oda. Nyáron nem gyüjtenek eleséget az állatok részére, csak kieresztik őket legelni a mezőre. Télen kopár a puszta, ezért kell a hideg idő beálltával az erdőben sátrat ütniök, mert a fák alatt még télen is akad valami harapnivaló az állatok számára. Sátoros életet élnek a mongol pásztorok: marháikkal egyik helyről a másikra vándorolnak, sohase lépik át azonban a chasunok (megyék) határolta vidéket. Minden «csont» (törzs) számára ki van jelölve a legelőterület, ha ez már nem lenne kielégítő, a szaidhoz kell fordulni, tőle kérhetnek új területeket.

Itt-ott, főleg a nyugati részeken, földmíveléssel is foglalkoznak, ez azonban nagyon szegényes eredménnyel jár, annyit tudnak csak éppen termelni, hogy a legszükségesebb ennivalójukat biztosíthassák. Általános jövedelmi forrásuk az állattenyésztés. Ez adja meg a mongolnak élel-

mét, ruháját, építőanyagát, szállító-, sőt fizető eszközét is. A mongolnak mindene a marhaállomány, ha valami jót, valami nagyot kíván, azt szeretné, hogy minél több jószágja legyen. Legtöbbnyire még vagyonát is «marhaértékben» fejezi ki. Itt nálunk talán furcsának hangzanék, ha valaki azt mondaná, hogy egy villamosjegy hány juhba kerül, Mongoliában azonban kivétel nélkül majdnem mindennek megvan a juh, jak, ló és egyéb állatokban kifejezett értéke.

Egy régi monda élénken világítja meg Mongolia háziállatokban való gazdagságát. Történt, hogy akkoriban Mergen van (herceg), — egy dúsgazdag mongol főúr — Pekingben járt a kinai császárnál és beszélgetés közben Mergen, meg a császár kérkedni kezdtek egymás előtt a gazdagságukkal. A császár azt mondta, neki annyi az ezüstje, hogy ki tudja rakni ezüst jambókkal (körülbelül egy kiló súlyú kerek darabok) az országútat Pekingtől Urgáig.

— Nekem pedig — vágta ki büszkén Mergen — annyi a tevém, hogyha karavánba sorozom őket, hát a menet vége még Urgában van, amikor az eleje már Pekingbe ér!

A császár tréfásan kifejezést adott kétkedésének és Mergen van, hogy bebizonyítsa igazát, a monda szerint hazavágtatott és kiadta az intézkedést a — bizonyításra.

És az 1400 kilométeres úton csakhamar elindult a rengeteg állat sűrű egymásutáni sorban s Urgától Pekingig sárgállott az út tőlük. Ha igaz, éppen akkor indult ki Mergen van urgai udvarából az utolsó állat, amikor a kínai császár palotája elé megérkezett a különös karaván éle.

Számokban kifejezve Mongolia évente a következő mennyiségű állati eredetű termékeket produkálja: ötvenmillió gin marhahúst (egy gin hatszáz gramm), hetvenmillió gin birkahúst, huszonhárommillió gin birkagyapjút, két és félmillió gin teveszőrt, kétmillió gin lószőrt, három és félmillió darab birkabőrt, félmillió darab marhabőrt, félmillió darab lóbőrt és százhúszmillió vödör tejet (egy vödör körülbelül 13 liter).

Csak természetes, hogy a mongolok féltő gonddal vi-

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

gyáznak állataikra és a mongol kormány legfőbb igyekezete, hogy a mostoha időjárás következtében keletkező bajokat és betegségeket a legkülönbözőbb eszközökkel elhárítsa. Szörnyű ellensége a jószágnak az állatpestis, ellene az utóbbi időben a mongol kormány már eredményesen vette fel a küzdelmet, három helyen is modernül fölszerelt szérum-laboratóriumot állíttatott fel és ott teljesen ingyen oltják be az állatokat a pusztító betegség ellen. Sok, modernül képzett állatorvos is állandóan járja az országot.

*

Érdekes intézkedéssel gátolja meg a mongol kormány, hogy a föld a mindenképpen ügyesebb és hozzáértőbb kínaiak kezére jusson. A kínai gyarmatos ugyanis nem lehet tulajdonosa a földnek, mert ez már ősidőktől fogva az államé. Csak bérelheti. A díj nagyon alacsony, de a bérletet a kínai csupán 12 esztendőre kapja, az általa feltört, termékennyé tett földről távoznia kell ezután. Kérhet ujra, más helyen bérletet és kezdheti a munkát előlről. Így használja ki a mongol kormány a kínaiak szinte határtalan munkabírását, szívósságát és teszi — amennyire lehet — lassacskán termő, gazdagabb földdé Mongoliát.

Mongol házigazdám büszkén említette a kitűnően beváló rendszer előnyeit.

— Az én népem — jegyezte meg — kezdeni nem tud, hiszen már régóta barangol a pusztában anélkül, hogy akárki is törődött volna vele. Mindenki csak elvenni akart tőle, mindenki csak kihasználta. De most már vége lesz ennek. Mongolia szabad lesz. Mi akarunk lenni az urak saját országunkban. Te Oroszországból jöttél, onnan, ahol a mi ellenségeink élnek. Ám ezek nem olyan veszedelmesek, mint a kínaiak. A kínaiak dolgoznak és alig esznek valamit. Jó nekik a hulladék, amit mi meghagyunk. Kihasználtak bennünket, mert ravaszabbak és ügyesebbek. De most már nem engedjük. Majd meglátod, hogy mi lesz még itten.

Ámulva hallgattam a különös szónoklatot. A mongol

szeme tüzelt, amikor ezeket mondotta, intelligens, magas homloka fénylett a napsugárban.

Dzsingisz kán népének leszármazottja letette harci fegyverét és tudatára ébredt sorsának, okosan és céltudatosan akar beleilleszkedni a mai világba.

— Na, majd holnap tovább mész — fejezte be csöndesen.

Lealkonyodott és pihenőre tértünk.

XIV.

«Nagy ember lesz belőle»...

Hajnalban ismét útra készülődtem. Kísérőm a házigazdám fia volt. Vígan ügettünk délkelet felé: párszáz méter után elérkeztünk a Tesz folyóhoz s átúsztatva rajta, a túlsó part mentén továbbhaladtunk. Néhanapján emberlakta vidékekre kerültünk, ahol esetleg még azt is megtudtam, merre járok és így alkalmam lehetett utamat a térképen is megjelölni.

Lekerültünk a Tesz völgyébe. Bokrok, fűzfák és vörösfenyők között barangoltunk egy hatalmas ligetben.

Egyszerre csak a fák közül három mongol sátor és egy faház tűnt fel, előtte hárman sürgölődtek-forgolódtak: bőröket szárítottak a napon. Egyikük jellegzetes orosz külsejű, hatalmas, magas alak, szőke haját vidáman cibálta a szél. Amikor észrevett bennünket, meglepetten bámult ránk, látszott rajta, azt hiszi a ruhámról, hogy én is orosz vagyok. Társai nyilvánvalóan mongolok.

Leugrottunk a nyeregből és én kezemet nyujtva bemutatkoztam. Ő is:

— Maszlov — mondta.

Azonnal nekiszegeztem a kérdéseimet: hol vagyok? Az orosz meg nagyot nézett és megkérdezte, hogy mit keresek erre.

Néhány szóval elmondtam.

— Dehát milyen úton került ide?

— Azt magam is szeretném tudni. De azt elmondhatom, hogy miért: fogoly voltam és megszöktem.

Az orosz arca egyszerre barátságosabbá vált.

— Uram, akkor jöjjön be házamba.

Maszlov egyik mongolja elvette lovam vezetékszárát, mi pedig bementünk a sátorba.

Csakhamar nagyon összemelegedtünk, az orosz kérlelt, maradjak nála néhány napra.

*

Az ebédhez kínai pálinkát — handzsinát — kaptam, ezt cirokból főzik. És mindezek tetejébe még remek teát cukorral.

Az ebédutáni beszélgetés közben megtudtam, hogy Uljaszutáj még jó háromszáz kilométernyire van és onnan előbb Urgába is kell mennem, nem indulhatok egyenesen Pekingbe a Gobin keresztül, ahogyan szerettem volna. Megtudtam azt is, hogy Urgában most a kínaiak az urak, és Uljaszutájban kínai útlevelet kell szereznem.

Maszlov nagyon jól ismerte Mongoliát, érdekes dolgokat tudtam meg tőle a nép szokásairól, az ország történetéről is.

*

A XII. században Szibéria déli részét az Altáj-hegységtől egészen Bui-Norig és Turkesztántól Kínáig mongol néptörzsek lakták. Teljesen hiányzott belőlük a nemzeti öntudat, sok néptörzsre, családokra, ezeken belül pedig még «csontok»-ra is oszlottak. Az első nagyobb egység közülük a tatárok voltak, akik azonban nem azonosak — mint sokan hiszik — a mai tatárokkal. Ezek a régi, «igazi» tatárok — a najmanok — nagyrészt vadászok voltak, az Altáj-hegy lejtőin és lábánál éltek. A XII. század derekán Bordzsigi nevű vezéralakjuk az Anon és Kerulun-folyó között lakó sok rokon, de egymástól független családot és csontot egyesítette és ezeket «mongol»-nak nevezte el. A mongol név eddig az időpontig csak mithologiában szerepelt; a régi samanita vallás szerint élt egy ilyen nevű hatalmas törzs, ezt azonban elpusztította az idők vihara.

A «mongol» szó az egyesítés következtében kilépett a mithologiából és bevonult a történelembe.

A XII. század második felében az egység folytán mind félelmetesebbé váló mongolok állandóan nagyobb és nagyobb veszedelmet jelentettek Kína számára, úgyhogy az Arany Dinasztia fellázította a tatár törzset a mongol ellen.

Ebben az időben — valamivel 1150 után — az Anon-folyó partja mellett lévő azon a kis pásztortelepen, amelyet Deliun Bolda-nak hívnak és amely még ma is zarándokhelye a mongoloknak, megszületett az a gyermek, aki életet öntött az önmagával vívódó népbe. A kis újszülött kezében a monda szerint egy darab alvadt vért találtak.

— Jó jel, — mondották a békek, a sámán jósok — nagy ember lesz belőle.

Születése pillanatában tért haza édesapja egy sikeres tatár hadjáratból és két foglyot hozott magával. Az egyiket, az erősebbet Temudzsinnak hívták. Ezen az alapon a csecsemőt is így nevezték el, mert a mongoloknál még ma is szokás, hogy valami különös jelenség alapján keresztelik az újszülöttet.

Ám Temudzsin nem sokáig maradhatott gondtalan gyermek. Édesapját megmérgezték a tatárok és nem egyszer maga is halálveszedelembe került. Bátyjaival együtt messze vadászatokra indult, ebből tartották el magukat és édesanyjukat. A nyomor és nélkülözés kemény legényt faragott az egykor elkényeztetett gyerekből, édesanyja pedig a születése idején megnyilvánult különleges jelek alapján folyton arra biztatta, hogy készüljön nagy feladatára, mert ő lesz hivatva arra, hogy a «mongol» nevet újra tisztára mossa és a mondabeli hatalmas Mongoliát újra megalapozza.

Temudzsin ügyessége, bátorsága sok hívet szerzett számára törzsében. Egy sikeres hadikaland után megválasztották kánnak és elnevezték Dzsingisz-nek, ami annyit jelent, mint «hatalmas».*

És Dzsingisz kán nevét, az egykori vad, züllőfélben lévő törzs főnökét ma már mindenki ismeri. Ő volt meg-

* Vámbéry Ármin szerint

teremtője Mongoliának. A mongol seregek nemsokára már Európáig is eljutottak, lángtengerbe borítva a városokat, leölve lakosaikat és letiporva, tönkretéve számos népet.

De először szomszédait kellett legyőznie. Törzsbelijeit katonailag és közigazgatásilag megszervezte a kán és ezzel a hadsereggel egymásután verte meg a kolosszus Kínát, a nagyhatalmú perzsa sah hadseregét és az oroszokat.

Dzsingisz kán voltaképpen nem olyan hadvezér volt, aki személyesen vezette az ütközeteket, hanem távol a verekedés színterétől dolgozta ki haditerveit és — másokkal hajtatta végre. Talán legnagyobb erőssége, hogy jól tudta megválogatni embereit. Mindenkit alkalmazott, akinek csak hasznát vette és minden alkalmazottját teljes mértékben a kezében tartotta.

Megfordultak a mind hatalmasabbá növekvő Dzsingisz kán udvarán a leggazdagabb mohamedán kereskedők, akiktől a szomszédos országok földrajzi és politikai viszonyait ismerte meg, kínai tudósok, perzsa mérnökök, akik ágyúkat készítettek számára.

Dúsan megjutalmazott mindenkit, aki számára dolgozott, de kíméletlenül félrelökte, eltaposta azokat, akik útjába mertek állni. Ha ellenállt neki valaki, irgalmat nem ismert. Megölette még a főpapot is, lángok, keselyűk és kutyák martalékává tette az ellenszegülő turkesztáni, orosz és kínai városokat. Meghódította Tibetet és birodalmába akarta olvasztani — az egész világot. Az volt a hite a róla szálló legendák szerint, hogy az örökké kék ég nem hagyja el szeretett népét, mert a mongol nép a ragyogó kék mongol mennybolt szülötte. És az örökké kék ég Dzsingiszt választotta ki a mongolok vezérének, — tartotta a néphit — aki egyesíteni fogja nagy népét és bosszút áll ellenségein.

De Dzsingisz kán nemcsak háborút viselt, hanem meg is szervezte birodalmát; nemzeti öntudatra ébresztette, ezáltal olyan erőt adott neki, amelyből még ma is táplálkozik. Dzsingisz kán emlékét sem az orosz, sem a kínai erőfeszítések, a protektorátus utáni törekvések ki nem irthatták, minden uralom és minden iga alatt a mongol állam pecsétje például Dzsingisz kán jelvényét ábrázolta (a fél-

holdba zárt napot, felül a tűzcsóvával). És Mongolia fővárosában a Breven Chit kolostorban még ma is őriznek egy kardot és nyerget: a legenda azt tartja róluk, hogy Dzsingisz kán fölszereléséhez tartoztak.

Utána következett Egedei kán, alatta a tatárok rátörtek Európára és végigpusztították Magyarországot is. Azután Kubilai kán került Dzsingisz kán örökébe.

Halálával már Mongolia hanyatlása kezdődött. A sok uralkodóházi herceg hatalmat akart magának szerezni és egymás ellen áskálódott. Idegen hódításaikat elvesztették és visszasüllyedtek majdnem a nagy Dzsingisz előtti határok közé.

A buddhizmus azután teljesen kiirtotta belőlük a harci kedvet. Mongolia egyedül már nem tudott ellenállni a külső ellenségeknek, Mandzsuriával szövetkezett, végül hűbéreállama lett. Amikor pedig a Mandzsu-dinasztia elfoglalta Kínát, Mongolia — mint az uralkodó személyéhez kapcsolt ország — bekerült a kínai császárságba. A XX. század elején azonban itt is kiütött a forradalom, a császár összes országainak visszaadta szabadságát. Így lett ismét önálló Mongolia is.

Csakhogy új veszély jelentkezett északról: a hatalmas orosz birodalom. Megindult a viaskodás Mongoliáért. Küzdelem kínai és orosz részről Mongolia ellen és a küzdelem Kína és Oroszország között Mongoliáért. Kínának terület kellett kolonizációs szempontokból, Oroszországnak pedig kellett a Gobi-sivatag stratégiai szempontból. Váltakozó szerencsével hol sikerült függetlenítenie magát Mongoliának, hol pedig Oroszországnak vagy Kínának lett hűbérese.

1912-ben érdekes fejezet kezdődött Mongolia történetében. Ekkor került először orosz protektorátus alá. Ezáltal megismerte a nyugati eszméket és — «erkölcsi» felfogásokat. Az oroszoknak ugyan nem egészen ez volt a céljuk. Oroszország ugyanis határos volt Kínával — tehát Mongoliával is — tízezer kilométeres vonalon és Japánnal. A rossz éghajlati és talajviszonyok és még sok más körülmény rendkívül nehézzé teszi az orosz határok és érdekek védelmét Ázsiában. Mongoliában nagyon előrehaladt a kínai gyar-

A Cám-ünnepség nézőkara a Breven Chit udvarán.

Várakozók a Breven Chit kolostor előtt, mialatt bent a Cám-ünnepség folyik.

Imazászlókat vivő lámák a Maidéri-ünnep felvonulásán.

Pihenőre ültek le a Maidéri-ünnepség menetének lámái.

Pihen a Maidéri-ünnepség menete — lerakták a szent dobokat is.

matosítás. Kína már régebben gyarmatövet létesített Mongolia déli részén és ez az öv terjeszkedett északra. A kínai adminisztráció is meglehetősen jól működött, teljesen kikapcsolta a bennszülött mongolokat saját országuk irányításából és közigazgatásából.

De közbelépett a kínai forradalom és az ezzel az oroszok számára kínálkozó beavatkozás lehetősége. Mongolia lassacskán akarata ellenére is az orosz nép — és így a nyugati eszmék — képviselőjévé lett Ázsiában. Az oroszok részéről kiinduló törekvések saját határuk biztosítására irányultak és a buddhizmus, illetve ennek egyik formája, a lamaizmus narkotikumában tehetetlen eszköz volt erre a célra az egykor hatalmas nép.

Bogdo Gegen — a Szent Uralkodó — legfőbb főpapja és egyúttal világi feje is volt a mongoloknak, Urgában székelt. Ezek az urgai teokratikus uralkodók szerzetesek voltak, de nem túlzottan puritán erkölcsűek. Legnagyobbrészt nem is született mongolok, hanem tibetiek ; nem sokat törődtek tehát Mongoliával.

1924. tavaszán halt meg az utolsó Bogdo Gegen. Két hasonló nagy egyházi fejedelme van csak kívüle a buddhista világnak : Lhasszában a Dalai Láma és Kínában a pekingi Nagy Láma. Mind a három a buddhista mithológia valamely szent alakjának reinkarnációja. A reinkarnáció a buddhiznus egyik alaptétele, eszerint az ember lelke a tes halála után nem pusztul el az anyaggal együtt, hanem tovább él és később egy születendő gyermek testéhez kapcsolódik, új földi életet kezdvén benne.

A Dalai Láma az egyik bodhiszatvának (isteni lény), Avalokitesvarinak, tibeti nyelven Pagba-Csán-Re-Szitty szent lekének reinkarnációja. Az urgai Nagy Láma viszont a buddhista vallás reformátorának, a lamaizmus megalapítójának, Conchava egyik tanítványának a reinkarnációja itt a földön. Dzsam-Jan-Dzsordzse-Csoricse-Dasji-Baldan volt a neve ennek a tanítványnak, nyolcadik reinkarnációjának — az utolsó Bogdo Gegennek — pedig : Cse-Dzun-Damba-Chutuktu. Osszendovszky viszont azt írja, hogy Oroszország a Bogdo Gegennek «Bogdo-Djebsung-Damba-

Chutuktu» címet adományozta. Pedig, amint láttuk, ez a «rang» voltaképpen nem más, mint a főpap — neve. Igaz, kissé kifordítva.

Érdekes egyébként, hogy a forradalmi mongol kormány milyen ügyesen használta ki a régi legendát, amely állítólag azt tartotta, hogy Conchava kitűnő tanítványának éppen nyolcszor kell reinkarnálódnia. Cse-Dzun-Damba már a nyolcadik volt a sorban, és amikor 1924. május 26-án meghalt, a kormány hirdetményt bocsátott ki, ebben rámutatott a legendára és hozzáfűzte: a sors beteljesedett, a nyolcadik inkarnáció után a Bogdo Gegen lelke a Nirvánába költözött... többé nem jön a földre. Ezt azután még a vakbuzgóknak is le kellett nyelniök.

XV.

A Dalai Láma Urgában.

A Nagy Láma kijelölése mindig eseménye az országnak, ahol lejátszódik. Amikor az egyik Nagy Láma meghal, az országban szerteélő kolostorok lámái kutatni kezdik, hogy a nép között abban a pillanatban született-e olyan csecsemő, akinek világrajötte valami különös eseménnyel áll összefüggésben, vagy nincs-e egy-egy csecsemő testén valami feltűnő jel. Ezeket a csecsemőket azután összeírják és kiválasztják közülük a legkülönösebbeket. A Nagy Láma tisztségére jelölt csecsemők leírása Lhasszába kerül, a vörössapkás lámák kolostorába, ott eldöntik: ki közülük az igazi.

És a szerencsés választottat azonnal a meghalt Nagy Láma palotájába viszik, ott nevelik föl és helyette tizennyolc éves koráig egy lámákból alakított régenstanács vezeti az ügyeket, azután ő maga veszi át az ország egyházi és politikai irányítását. A választás szinte kivétel nélkül valami nagyon szegény tibeti, mongol vagy kínai gyermekére esik, mert a lámák így akarják megakadályozni, hogy egy különben is befolyásos, gazdag család magához kaparinthassa a hatalmat.

A Nagy Lámák rendszerint különös hódolattal szok-

ták egymást üdvözölni a buddhista ünnepek alkalmával, titokban azonban áskálódnak egymás ellen, mert egyikük sem akarja a másik fölöttességét elismerni.

Egyszer fordult csak elő, hogy a Dalai Láma megbüntette az akkori Bogdo Gegent. A lhasszai Nagy Láma az angol katonai expedíció elől menekült Urgába 1903-ban és — mert a Bogdo Gegen erkölcstelen élete nem tetszett neki — azzal «büntette», hogy meg se látogatta, nem fogadta, hanem a veszély elmúltáig a legnagyobb urgai kolostorban, a Gandenben élt.

Az oroszok stratégiai okokból már régebben igyekeztek Tibet urának kedvében járni, mert szerették volna saját befolyásuk alá kaparintani az angol Indiával határos területeket. Ez a törekvés volt egyik oka, illetve előidézője az 1903—1904. évben vezetett hadjáratszerű angol katonai expedíciónak Tibet főváros, Lhassza, a Dalai Láma székhelye ellen.

Az angolok be is vonultak az idegenek elől szigorúan elzárt titokzatos országba, a Nagy Láma pedig Urgába menekült. Az oroszok ezt az alkalmat is megragadták, hogy iránta való «szeretetüket» kinyilvánítsák: arannyal és ezüsttel átszőtt díszes buddhista szentképeket csináltattak és fényes küldöttséggel Urgába szállították az ott tartózkodó Dalai Láma részére.

Két ilyen selyemkép Urgában maradt, a Dalai Lámának Lhasszába való visszatérése után: Cokto-Badma-Zsápnak ajándékozta őket a Nagy Láma. Badma-Zsáp Dzsingisz kánig vezeti vissza a családfáját; igazi tudós mongol főúr. Nekem ajándékozta az egyik ilyen selymet, amelynek fényképét az olvasó itt találhatja e könyvben. Cagan-Dava — a Fehér Remete — képe van ráhímezve, aki a legenda szerint a Gobi-sivatag magányában élő szent remete volt. Özek és madarak táplálták. Cagan-Dava nagyon szerette az állatokat, értett a nyelvükön és még a legvadabbak is hízelgő szelídséggel simultak hozzá. A képen egyébként jól látható a buddhista remete kezében lévő bot, amely nagyon hasonlít a püspöki pásztorbothoz.

1912-ben a Bogdo Gegent az oroszok rendezésében meg-

koronázták. És a szerzetes, akinek a vallás szerint cölibátusban kellett volna élnie, feleségével együtt diadalmenetben vonult a Ganden-kolostorba és onnan vissza saját palotájába, a Bogdo Chure-ba. A mongol lámák pedig nem mertek ujjat húzni vele és az oroszokkal, ellenkezés nélkül tűrték ezt az aktust, sőt még közre is működtek.

De így mégis tudatára ébredt a nép, hogy az örökös elmélkedéssel és önmegadással nem érhet célt. Igaz, hogy a Bogdo Gegen továbbra is uralkodó és legfőbb főpap maradt, a mongol lélekbe azonban belopódzott az a tudat, hogy az ellenséges fegyverek, a népet leigázó hatalom ellen csak az összetartás adhat erőt. Az orosz és a kínai katonai hatalomnak egymással való harca hosszú ideig útját állta ennek a folyamatnak, a mongol nép azonban sok század vallásos elmélkedése után mégis nemzeti öntudatra ébredt. Kezdett elterjedni az a hit, hogy a mongol népnek történelmi joga a sajátmaga felett való rendelkezése. Tapasztalatból tudhatjuk azonban, hogy az ilyen történelmi jog csak akkor jelent valóban beváltható értéket, ha ezt az elméleti tulajdont a hatalom tényével támasztják alá.

Néhány tisztafejű, európai képzettségű mongol, mint Dzsamszarano, Szampilon, Cokto Badmazsap és mások nekivágtak a hatalmas munkának és a megérett mongol népbe öntudatot öntöttek a nélkül, hogy vallásukhoz lényegileg hozzányúltak volna.

Japán kezdeményezésére és támogatásával megindult a pánmongol mozgalom is, amely ennek az országnak a részéről természetesen nem altruista célokat szolgált, hanem az oroszokkal és kínaiakkal szemben való ellenkezés fölszitását. Az európai világháború csak méginkább fölszántotta a talajt, az oroszok elvesztették a háborút és megdőlt nagy tekintélyük a mongolok előtt is: a legyőzhetetlen fehér cár koronája a porba hullott, birodalmát a forradalmi események szántották végig. A fehér és vörös oroszok között is megindult a versengés Mongolia kegyeiért és ezekben a zavaros időkben az öntudatra ébredt mongolok lázasan nekifogtak az ország talpraállításának. Külső és belső Mon-

goliából, a kínai és orosz uralom alatt álló területekből meg akarták alkotni Nagymongoliát.

De az európai nagyhatalmak nem ismerték el Nagymongoliát. Közben bomladozott a fehér hatalom keleten és a menekülő fehér-orosz hadsereg egyrésze arra igyekezett menekülni, ahol a legkevesebb ellenállást várta — Mongoliába. A kiéhezett, rongyos, erkölcsileg teljesen lezüllött fehér-hadsereg fosztogatott és rabolt, közben pedig úgy viselkedett, mint a mongol birodalom ura. A mongol nép nem tudott védekezni a fölfegyverkezett fehér hordák ellen, — behívta tehát ellenük védekezésül — Kínát. Ez nem nagyon kérette magát, hihetetlen gyorsasággal bevonult az országba. Nagy hibát követtek el azonban a kínaiak, amikor nem törődtek a Bogdo Gegennel, mert ez sértette az amúgyis nagyravágyó és hiú tibetit. Következménye az lett, hogy egy fehér orosz csapat — kihasználva a mongoloknak a kínaiak elleni gyűlületét — Ungern Sternberg báró vezetése alatt, a mongolok támogatásával, 1920-ban egy félév alatt elfoglalta egész Külső-Mongoliát.

Ungern Sternberg báró emlékét azonban szörnyűséggel őrzik a mongolok, mert csak fölhasználta őket céljainak, nagy ígéretekkel elérte segítségüket, hogy azután kihasználja és kifossza a «felszabadított» területeket.

A mongolok most már az idegenekben sem bíztak többé, és 1921-ben mint hatalmas vihar száguldott végig a mongol föld felett a mindenkivel szemben való ellenkezés. A színtiszta mongolok, az úgynevezett chalcha-mongolok, harci csapatokba gyűltek és követelték minden idegen kiirtását s egy önálló nemzeti birodalom megalakítását. Ez volt Dsa Lama pártja. Ő Kobdo táján szuggesztiv beszédeivel szinte fanatizálta a mongolokat. Veszedelmes ellenfele volt Dsa Lama az oroszoknak, mert fiatal korában Oroszországban élt, sőt politikai fogoly is volt ott és ismerte az eszközeiket. Másrészt elterjedt a mongolok között az a hit, hogy Dsa Lama inkarnációja annak a nagy, utolsó mongol fejedelemnek, aki még orosz területen mongol birodalmat alkotott és végrendeletében állítólag azt hagyta a mongol

népre, hogy eljövendő inkarnációja a mai Mongolia területéről kiindulva, visszahódítja majd az egykori hatalmas birodalom területét. Dsa Lama a nép hite szerint úgynevezett «vörössapkás» láma volt, a «tantarának», a titokzatos varázstudománynak birtokosa, megjárta az Örök Élet Kolostorát, ahol az örökéletű lámák élnek. Rájuk még a föld vonzóereje sem tud hatni és ha akarnak, a levegőben is képesek lebegni — tartja a hit.

Mialatt Dsa Lama minden idegen befolyástól mentesen igyekezett az új életre ébredő mongol nemzeti öntudatnak szárnyat adni, addig Urgában egy kisebb szellemi csoport Dzsamszarano vezetésével szervezkedett a politikai harcokra. A körülmények elég kedvezőek voltak, Ungern uralma napok kérdése, Ungernnel szemben pedig a vörösök. Világosnak látszott, hogy a báró néhányezer emberével elbukik a négymilliós vörös hadsereg előtt. Az urgaiak akaratuk és meggyőződésük ellenére összeköttetésbe léptek a vörösökkel. Azt akarták elérni, hogy a beözönlő vörös hadsereg fölvonulását meggátolják, de úgy, hogy egyúttal Ungern báró szörnyű uralmát is megsemmisítsék.

A feladatot Dzsamszarano úgy igyekezett megoldani, hogy egy küldöttség élén a vörösökhöz ment. Ott előadta, hogy Mongolia jó szomszédságban akar élni Oroszországgal, mert biztosan tudja, hogy a kis nemzetek egyetlen támogatója a Szovjet. Persze, ezt maguk a mongolok se hitték, viszont a vörösök se voltak meggyőződve a mongolok őszinteségéről.

Ilyesmiket mesélt nekem a Tesz-folyó partján a felvilágosodott orosz. A későbbi eseményeket természetesen már nem tőle tudtam meg, ezeket azonban a történtek összefüggése és kerekdedsége végett tartottam szükségesnek már most elmondani.

XVI.

Vangin-Chure, az első mongol város.

Harmadnapra már nagyon megbarátkoztunk egymással és Maszlov csak nehezen engedett utamra. Legkitűnőbb hátaslovát adta nekem és saját munkásai közül való kísérőt jelölt ki számomra.

Gyorsan haladt az idő a szép vidékek között. Hamarosan megérkeztünk Vangin-Chureba, az első mongol városba, amelyet életemben láttam. Tarka-barka faházak, vörösre festett ablakrámákkal. Az ablaküveg helyett fehér papiros vagy vászon. Jellegzetes kínai, visszafelé kunkorodó sarku tetők, teleaggatva aranyozott gömbökkel és kúpokkal, csengetyűkkel; rengeteg szines selyemzászló fantasztikus istenképekkel, mongol, kínai és tibeti imádságokkal. A házak előtt hegyezett végű dorongokból épített kerítések, hatalmas cifra vörös kapukkal, sok-sok udvarral és apró vörös melléképületekkel, fehér mongol sátrakkal. Vangin tulajdonképpen kolostor, főleg lámák laknak benne, ezért hívják «chure»-nak, azaz kolostornak. Messziről fehérlik már egy emeletes ház, a vankurini herceg palotája. Mögötte szerényen húzódnak meg a kínaiak alacsony fakunyhói, amelyeket már csak akkor lehet észrevenni, ha az ember belépett a magas kerítéssel körülvett udvarba. Amint a város első házai közé érkeztünk, körénk gyűltek az emberek, főleg rikító selyemköntösbe öltözött mongol asszonyok. A drága selyem ezer színben vibrált a napon, az asszonyok ezüstös fejdísze mindenféle drágakövekkel teleaggatva sziporkázott. Zsongott az élet az utcákon, ünnepre készült a város, a mongolok egyik legnagyobb vallási és nemzeti ünnepére, a «Cam»-ra.

A férfiak is díszesen kiöltözködtek, az asszonyokkal vetekedő selyemköntösük övében finomfaragású kés és tűzszerszám. Nehogy azt gondoljuk, hogy a hatalmas kést a mongolok harcias szándékból viselik állandóan az övükben. Nem, egyszerű «háztartási» eszköz ez csupán: az evés-

hez használják és tokjában ott található még két hosszú, vékony fa- vagy csontpálcika, ugyancsak az étkezéshez. Sokszor néztem ámulattal, hogy mongol barátaim miképpen — kanalazták a levest ezekkel a fapálcikákkal. Valahogy úgy ügyeskedtek velük, mint amikor a kutya vizet iszik: a tálba ütögetve a fapálcikákat, fölverték szájukba a folyadékot. Mesterien értik ennek az eszköznek a használatát, nemcsak rizst és kását, hanem egészen nagy tárgyakat is fel tudnak emelni igy kezükben a két ujjuk közé fogott pálcikákkal. A mongol egyik legnagyobb büszkesége ez az evőeszköz-készlet, szebbnél-szebb ötvösmunka a tok és a kés nyele, mindkettő nehéz ezüst a legtöbb esetben.

Mint majdnem minden finom munkát, ezeket az ötvösremekeket is általában a lámák készítik, cizellálják, faragják, de nem mindig a «könnyen» megmunkálható ezüstből, hanem gyakran a legkeményebb acélt is bizarr alakokká formálja vésőjük. Hónapokon, éveken keresztül dolgoznak a lámák, amíg egy-egy ilyen mestermunka elkészül, szemkápráztató változatosságával és aprólékos kidolgozásával. Nagy értéke is van az ilyennek.

A gazdagabb mongolok övében még drágamívű pipaszurkáló is fityeg, ez is ezüstből való, vagy a még drágább faragott acélból.

*

A többnyire szabad ég alatt lévő sátorszerű boltokban mindent megtalálhat az ember, még Magyarországról idekerült sztrichnint is, délkínai nádcukrot, egyszerű vászontól a legjobb selyemig minden fajta holmit, ezernyi apróságot, amiket a mongol a mindennapi életben használni szokott. Vannak egészen nagy üzletek is, ezekben együtt van: ételnemű, ruházkodó cikk, dísztárgyak, ami csak szemnek, szájnak kívánatos.

Nem kell pénzzel fizetni, a mongol kereskedők csereárút is elfogadnak. Igy vettem, illetve cseréltem én ki színes selyemszalagokat a pipámért.

Annyi bizonyos, hogy jótüdejűnek kell lennie az em-

bernek, amíg egy üzletet megköt, mert az alku aztán a végletekig megy. Itt minden árút úgy vesznek, mint nálunk ama bizonyos sokszor megírt parasztember a kaszát.

Ezer és ezer színes dálemba (színes gyapotszövet, körülbelül 5—6 méter hosszú darabok) hatalmas halomban fekszik itt. Rengetegen vitatkoznak, veszekednek egy-egy ilyen árúsbódé körül, ráköpnek, dörzsölik a dálembákat, vajjon nem vesztik-e el a színüket, kihúzzák hossz- és keresztszálait, széjjelterítik, keresztülnéznek rajta.

Tanuja voltam egy ilyen alkudozásnak, valóban épületes élmény volt.

Amikor a vevő-jelölt már félóráig nézte, tépte, gyúrta, gyömöszölte a dálembát, úgy hányavetin megszólalt:

— Jad zsen? (Mennyibe kerül?)

— Három tégla tea — hangzik az egykedvű válasz.

— Mutass jobbat, ez nagyon gyönge, keskeny és rövid, a festék is lejön róla. Bi szej cherektei. (Én jót akarok.)

A kínai kereskedő sasszemével azonnal látja, hogy a mongol komoly vevő, hiszen azért köpött rá, szaggatta és teregette a dálembát. Üzlet lesz! Mielőtt még egy szót is szólna, előszedi a teásedényt, önt a vevőnek, megkínálja dohánnyal és mindeme bevezetés után egymásután dobálja eléje a legkülönbözőbb dálembákat.

A mongol nyugodtan szürcsölgeti a teát, csak úgy félszemével pislant a nagy választékra. Meg kell gondolni a dolgot. Ideje van rá éppen elég. A legnagyobb kényelemmel turkál közöttük s azután az egyikre ujjával rábökve megkérdi:

— Hát ez mennyibe kerül?

— Négy tégla tea.

— Jadszen unte. (Nagyon drága.)

— Ugyan ne mondd. Aztán mivel akarsz fizetni? És mennyi kell neked?

— Teveszőrrel fizetek.

— Mennyit veszel?

— Ha olcsón adod — egyet.

— Húsz font teveszőr az ára.

A mongol ránéz a kereskedőre, hátat fordít neki. Nyu-

godtan nézegeti a kint zsibongó sokaságot, azután csak úgy a fejét félig hátrafordítva veti oda:

— Drága.

A kereskedő nem lepődik meg, hozzá van szokva már az ilyesmihez, éppen úgy, mint a vevő.

— Akarsz még egy csésze teát? — kérdezi a mongoltól. — Majd hozzáteszi: — Hát mennyit akarsz adni a dalembáért?

— Nyolc fontot.

— Tuszuge. (Nem lehet.) Adj tizenkilenc fontot.

— Nem, de esetleg kaphatsz nyolc és fél fontot.

— Annyiért nem adhatom, nagyon sokat vesztenék rajta, nem, azt nem lehet.

— Hát ha nem lehet, az is jó, — rántja meg a vállát a mongol — én megyek.

— Tizennyolc font — vágja rá a kereskedő.

— Nem — és a mongol kifelé indul az üzletből.

— Tizenhét font — kiáltja utána a kereskedő.

— Nem — szól vissza az ajtóból a mongol.

— Tizenhat font.

— Nem és nem — jelenti ki a mongol már az udvarból.

Most kezdődik csak az igazi alku. A kínai kiszalad utána és az udvaron kapacitálja. A mongol rá se hederítve lépeget a kapu felé. A kínai a sarkában:

— Tizenöt font.

— Nem, — támaszkodik a mongol a kapufélfához — mondd az utolsó árat.

— Tizennégy és fél font — és rögtön hozzáteszi: — Mennyit akarsz adni?

— Kilenc fontot.

A kínai már hadonászik, szinte könyörögve, jajveszékelve mondja, mintha a mongol az életére akarna törni:

— Értsd meg, veszítek, rengeteget veszítek az üzleten. Nem lehet, nem bírom ennyiért adni. Nem bírom. Adj tizennégyet.

Nagyot lök magán a mongol, ellódul a kapufélfától és már az utcán van. Csak ennyit mond:

— Nem.

Gyors egymásutánban csökkennek a számok a kínai ajkán. Szalad az utcán a mongol után. Pillanatok alatt már leengedte a dalemba árát tizenkét és fél fontra.

— Nem kell, nem kell — hajtogatja a mongol, mert már érzi, hogy az övé a győzelem.

— Tizenegy font.

A mongol már nem is válaszol. Szinte dühösen szól rá a kereskedő:

— Hát mennyit adsz?

— Kilenc és fél fontot.

Gyors vita indul meg közöttük, egyikük sem enged, a kínai égre-földre esküdözik, hogy mindenét elveszti, ha olcsóbban adja a legutoljára mondott árnál, már így is szörnyű bajt zúdított magára. A mongol rá se hederít és irányt vesz a következő üzlethez. A kínai idegesen áll, kutatóan néz utána. A mongol már befordul a sarkon, amikor a kínai hirtelen elhatározással utána szalad.

— Hát mégse adsz többet?

— Nem.

— Dza-avad. (Rendben van.) — Vedd meg.

Újra visszamennek az üzletbe, a kiválasztott dálemba még külön fekszik, a mongol forgatja, nézi, hogy valóban ez volt-e, amit kiválasztott.

— Most pedig mérni fogjuk a gyapjut, hol van?

— Itt jobbra, a sarok mögött egy talyigán.

A kereskedő kiküldi segédjét, hogy hozza be a talyigát az udvarba, ezalatt a mi mongolunk újra kiürít egy csésze teát a kínaival. A kereskedő megkérdezi:

— Hova való vagy? — Hol van a sátrad?

— Tesszingolban.

A fejét csóválja a kereskedő és színészkedő pózban mondja:

— Ejnye, ejnye, ott nagyon rossz a teveszőr — menynyit vesztek én ezen az üzleten.

— De az én gyapjum az tiszta és nagyon puha — vágja oda büszkén a mongol.

Csikorog a kocsi, betér az udvarra az ökörfogat, tele-

rakva teveszőrrel, amely karvastagságú kötelekké van összecsavarva. Lehet vagy háromszáz gin (180 kilogram).

— Mérd meg — szól a mongol a kereskedőre.

Van-Ti, a kereskedő segédje behoz egy dorongot, amelynek egyik végét a mongol, másik végét a maga vállára teszi. A kínai ráköt a dorongra egy mérleget és méricskélni kezdi a teveszőrfonatokat egymás után. Mindegyiket külön-külön följegyzi és azután kézi számológépén összeadja a mennyiségeket:

— Kétszáznyolcvankilenc gin! — mondja azután.

— Hazudsz! — horkan föl a mongol.

— De hát előtted mértem.

— Az igaz, hogy előttem mérted, de rosszul mérted, mert ez nem kétszáznyolcvankilenc, hanem kétszázkilencvenöt gin. Odahaza jól megmértem.

— Dza — (rendben van) mondja minden sértődés nélkül a kereskedő. — Van-Ti, rakd be a gyapjut a félszer alá.

Csak ezután kezdődik az igazi vásárlás, a mongol és a kereskedő együtt megebédelnek, estére hosszas alkudozás, veszekedés, vitatkozás után befejeződik a csereüzlet és a mongol kocsija kigördül a kapun a teveszőrön szerzett árúkkal.

A vevő is, az eladó is boldogan dörzsölgetik a kezüket: mindaketten úgy érzik, hogy sikerült jól becsapniok egymást.

XVII.

Felgyujtott városok, a cél — fertőtlenítés.

Ebéd után különös fájdalmat éreztem az ínyemen, úgy látszik, daganat nőtt rajta. Elpanaszoltam a bajomat házigazdámnak, de ő megnyugtatott:

— Ne félj, van nekem egy emesi (láma-orvos) ismerősöm, az biztosan meggyógyít.

Felcihelődtünk és házigazdám elkísért a kolostorba. Külön elkerített telep ez a város határán kívül: rengeteg

apró ház, sátor egymás mellett. Középen a legnagyobb, legdíszesebb épület a templom, Buddha szentélye. A láma, akit kerestünk, otthon volt ugyan, de várnunk kellett rá, mert éppen órája volt — a fiatal lámákat tanította. Az udvaron járkálva nézdelődtünk, beszélgettünk. A mongol elmondotta, hogy az országban majdnem minden város főrésze a kolostor. A városok fejlődése szinte teljesen egyforma egész Mongoliában: egy előkelő mongol herceg alapított a rezidenciáján egy kolostort, mind több és több láma került oda, azután a közelükbe költöztek a lámák rokonai. Majd megjelentek a kínaiak is, hogy a szaporodó népességű kolostornak és környékének üzleti ügyeit lebonyolítsák. Kezdetben a kolostor lakói és a hozzájuk csatlakozó embercsoport is sátorban lakott, nemsokára már házikók is épültek agyagból és földből, majd gerendákból és csakhamar kialakult a város. Így keletkezett Vangin városa is.

Ki ne emlékeznék Anatol France egyik legbájosabb regényére, a Thaisz-ra. Ebben meséli el, hogy a szentéletű remete kivonult az egyiptomi sivatagba. Teljes magányban akarta gondolatait az Úrnak szentelni, egy régi, rombadőlt templom ottmaradt csonka oszlopára kúszott fel tehát és arra telepedett le. Eljutott a hír jámbor emberekhez, ezek hozták számára az ennivalót és egész zarándokcsapat indult a szentéletű remete oszlopához. Élelmes kereskedők csakhamar rájöttek, hogy ahol zarándokok vannak, ott enni és innivalókat is lehet eladni. Felütötték hát bódéikat az oszlop körül. Mind több és több volt a zarándok, mind több és több lett a kereskedő is a pusztában a remete oszlopa mellett és így lassacskán szép, nagy város fejlődött a sivatag homokján, a templom romja körül.

Mongoliában fontos szerepük volt a kolostoroknak, ezek falai között gyűltek össze a fiatal emberek, akik életüket a nép tanításának és gyógyításának akarják szentelni.

Szinte kivétel nélkül folyók partján, hegyek déli lejtőin alakultak a láma-kolostorok. Rövidesen kultúrális központokká váltak, mert a lámák nemcsak szorosan vett papi funkciókat teljesítenek, hanem közülük kerülnek ki

az orvosok, természettudósok, csillagászok, sőt a művészek is. A kolostor vezetője, a főláma valamilyen nagy inkarnáció és azok közül a lámák közül jelölik ki, akiknek születése alkalmával különös jel vagy esemény mutatkozott, bebizonyítva ezzel, hogy az újszülöttben nagy szellem inkarnálódott. De bármelyik mongol odaadhatja gyermekét a láma-kolostorba, hogy ott neveljék, tanítsák és végül láma legyen belőle.

*

Beszélgetésünket hamarosan vidám gyermeknevetés szakította meg, a tanítványok, szines köntösbe öltözött fiatal lámanövendékek tanórájuk befejeztével kiözönlöttek az udvarra, hónuk alatt tibeti nyelven teleírt jegyzetlapjaikkal. Szépen összerakták és keskeny, hosszúkás fadobozba helyezték őket: ez volt a könyvük.

Bementünk az orvos sátrába.

A láma barátságosan fogadott bennünket. Átnyujtottuk neki «névjegyünket», egy-egy selyem chadakot.

A chadakok átnyujtása után leültünk helyünkre, két lapos, nagy vánkosra és vártuk, amíg a láma megkérdi, hogy miért jöttünk. Azonnal megszólalt, kérdezgetni kezdte a házigazdámat, hogy megy az üzlet, milyenek a vadászati lehetőségek ebben az évben és hogy használt neki a legutóbb adott orvosság, mert a házigazdám is kezeltette magát nála. Hozzáfűzte, hogy ha kell, még szívesen ad az orvosságból.

— Nem, köszönöm, nekem már nem kell, hanem ennek az embernek kellene valami — és rám mutatott.

A láma megkérdezte, hogy mi a bajom. Elmondtam. Megfogta az ütőeremet, számolta az érverést, azután tapogatni kezdte az ínyemet.

— Nem kell félni, három-négy nap mulva elmúlik. Adok kilenc port. Az első három nagyon keserű, a második három jobb, a harmadik három már nagyon jó.

Az egyik szekrény fiókjából kivett egy jókora bőrzacskót, kibontotta. Rengeteg apró selyem és bőrzacskó szorongott benne, rajtuk fehér vászonvignetták tibeti fel-

irattal. Különös, édeskésen kábító növényillat töltötte be a sátrat. Pillanatok alatt kiválogatta számomra a gyógyszert, külön-külön kis papirzacskókba csomagolt belőlük megfelelő mennyiséget és a csomagokat átadta nekem.

— Ezt a három nagyot vízben fel kell forralni, — magyarázta — azután leszűrni, és a levét meginni. Ezt a másik hatot egyszerűen le kell nyelni.

Megköszöntük, adtam neki három ezüstöt. A láma kíváncsian forgatta, nézegette, aztán fejbólintással megköszönte.

Hazamentünk. Bevallom, nem sok reményem volt a láma gyógyszereiben. Betartottam az előírásokat, mert — gondoltam — mégis kipróbálom, hogy ne tehessek magamnak szemrehányást.

És a negyedik nap kutyabajom se volt már.

*

Nagy szerep jutott Mongoliában a láma-orvosoknak, — «emcsi»-nek nevezik őket — mert csak a legutóbbi időkben kerültek haza különböző európai egyetemeken kiképzett mongol orvosok. De még ma is az emcsik gyógyítják a hatalmas ország legnagyobb részében a betegeket, — már úgy, ahogy tudják — mert hiszen nagyon kevés helyre kerülhetett a modern orvostudomány alapján kiképzett orvos.

A lámák tudománya azonban a bőr- és vérbajok gyógyításánál csütörtököt mond: ehhez az emcsik saját bevallásuk szerint sem értenek és azt mondják, azok a régi, tudós könyvek, amelyek e betegségek gyógyszereit és gyógyítási eljárásait tartalmazták — elvesztek. Pedig Mongoliában a legelterjedtebb betegségek egyike a vérbaj. A fiúgyerekek már tizenhárom-tizenhat éves korukban «nagykorúak» nemi szempontból, a lányok még korábban, az elővigyázatossági rendszabályokat és a betegség egyes tüneteit csak itt-ott ismerik, tárva-nyitva áll tehát az út a szörnyű betegség számára. Próbálják ugyan ezeket az embereket lápiszos vízzel kezelni. Ezt az orvosságot «munguszu»-nak hívják, (mongolul «mungo» = ezüst, «uszu» =

víz) részben a sebeket kezelik, részben pedig itatják vele a betegeket. Az «eredmény» természetesen nem kétséges.

A gyógyszerek — amelyeket a többi betegségek ellen használnak — majdnem kivétel nélkül különböző füvekből, virágokból készülnek. Megszárítják, porrá törik és legnagyobbrészt így adják be a betegnek. Általános szabály az, hogy amíg a gyógykezelés tart, a betegnek köleskásán kívül semmi mást sem szabad ennie.

Vannak olyan orvosságok is, amelyeket szárított medvehúsból, vagy medveepéből állítanak elő és nagyon hasznos szernek tartják a pézsmaállat — mongolul chabarga — köldökmirigyeit, ezeket ugyancsak szárítva és porrá törve kell bevenni.

Gyakori betegség a mongolok között a feketehimlő és a tüdőpestis: ezek ellen sincs biztos hatású orvosságuk.

Egyes emcsik higanyt is szoktak rendelni paciensüknek. A kezelésnek a módja ezzel az, hogy a higanyt égő pipába kell cseppenteni és a higanygőzöket pipafüsttel együtt leszívni. Elképzelhető, milyen pusztítást végez a beteg szervezetében ez az «orvosság»: a gyilkos higanygőz.

Régebben a svéd misszió, azután pedig két orosz expedíció igyekezett a mongol járványos betegségek ellen modern gyógyító eljárásokat alkalmazni, nem is egészen altruisztikus célból, mert hiszen a tőlük épített kórházakban sok orvos és ápoló kapott elhelyezést és megélhetést, az oroszok pedig ezen felül még — különösen a legutóbbi időkben — propaganda-célokra is felhasználták az egészségügyi expedíció működését.

A mongol kormány éppen ezért arra törekedett, hogy teljesen független egészségügyi szervezeteket létesítsen. Ma már Urgában óriási kórház működik, a legmodernebb felszereléssel, röntgen-laboratóriummal és állami gyógyszertárral. Ebben a kórházban az európai kiképzésű orvosok mellett lámák is gyógyítanak, saját módszerük szerint, — főleg belgyógyászattal foglalkoznak, míg az orvosok hatáskörébe tartozik a sebészet, szülészet.

A mongolok egyik legnagyobb ellensége a vérbaj mellett az említett tüdőpestis, mongolul «tarbagane-melan»,

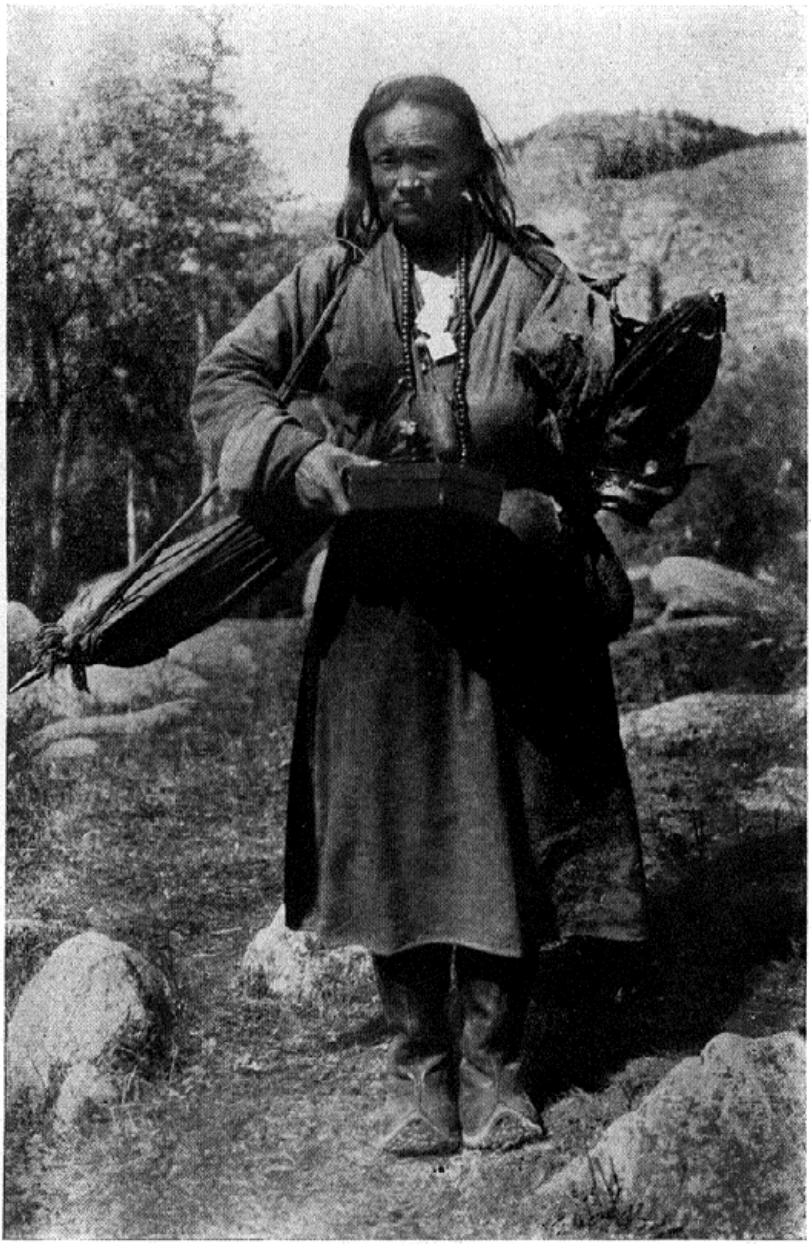
A Maidéri-menet imádkozó lámái.

A Maidéri-menet dobos-kocsija.

A «kínai őszi ünnep» menete a templom elé érkezik.

Vándorló láma.

Láma-tanítvány.

mert a betegség bacillusainak hordozója a mongol mormota: a tarbagán. És a mongolok hosszú évszázadok óta se tanultak meg e betegség ellen védekezni, mindössze a terjedését próbálták megakadályozni oly módon, hogy azokat a helyeket, ahol a betegség a fejét fölütötte, katonasággal zárják körül és ez a vesztegzár mindaddig tart, amíg a járványos környéken vagy meg nem szűnt a betegség, vagy — az utolsó ember is meghalt. Akkor azután az összes sátrakat, a bennük lévő holmikkal együtt felgyujtják. A tüdőpestis ellen még a modern orvostudomány is hiába vette fel a küzdelmet,

Ez a betegség időszakonként szokott fellépni, legutoljára 1928-ban pusztított a pestisjárvány Keletmongoliában, azért ott a katonaság egy egész kerületet zárt körül, és ez a vesztegzár — mongolul «charantén», valószínűleg a francia «quarantaine» szóból — mindaddig tartott, amíg az utolsó szál élő el nem pusztult a járvány területén. Több, mint ezer ember esett ekkor a tüdőpestis áldozatául itt és amikor az utolsó is belehalt, hosszú ideig lángnyelvek festették vörösre az eget Keletmongoliában, ezer és ezer ember földi maradványai, házai, holmijai váltak üszökké, hamuvá.

A karavánok még hosszú évek multán is elkerülték a szörnyű pusztulás helyét, ahol fekete romok, kormos csontvázak hevertek a megszenesedett fatörzsek tövében.

XVIII.

Szörnyű rémek tánca: a vidám «Cám».

Ragyogóan süt az augusztusi nap, vakító kék az égbolt, egy felhőfoszlány sem úszik rajta. Az utcán hullámzik a nép, tarka ruhák, dúsan hímzett süvegek, a nőkön ezüstös fejdíszek: Vangin-Chure a Cámra, a mongolok egyik legnagyobb vallási ünnepére és népi mulatságára készül. Messze vidékről zarándokoltak ide az áhítatos hívők és a mulatságra vágyó nép: egyszerű pásztorok és gazdag mongolok, férfiak

és nők egyaránt. A kolostor templomaiból előkerültek a hatalmas szent zászlók; arannyal és ezüsttel hímzett selymük méltóságteljesen imbolyog a szélben.

A kolostor előtti térség északi végén harminc-negyven méter magas bambusz-állványok merednek az égnek, szédületes nagyságú selyemkárpit feszítve ki rajtuk, Buddha és tanítványainak óriási képével hímezve. A kolostor előtt díszes sátrak: itt gyűlnek majd össze a zarándokok.

Köröskörül már zsibong, kíváncsiskodik a nép.

Benn a városban az üzletek zsúfolásig telve, mindenki süteményt, szárított gyümölcsöt, teát vásárol, hogy az ünnepélyre magával vigye, mert a Cám délelőttől napnyugtáig tart és senkisem akar közben hazamenni, kell tehát harapnivalót vinnie magával. Ma még tisztítják a térséget, szedegetik a kavicsokat, köveket, elszórt hulladékokat, a földön mésszel köröket és négyszögeket rajzolnak, díszes sátrakat ütnek fel.

Házigazdám is sürög-forog, ennivalót készít holnapra.

*

Elérkezett a nagy nap. A kolostor udvarán már gyülekeznek a lámák sárga selyemköntösükben. Ez a zenekar, tükörfényesre csiszolt fúvóhangszerekkel, trombitákkal, dobokkal és cintányérokkal. Kint pedig a kolostor kerítésén kívül már izgatottan szorong a nézőközönség, férfiak, nők tarka-barka selyemöltözetben, dús-ezüstű fejdíszekkel. Hátrább a gazdájukra váró lovak, ezüstveretes, vöröspárnás nyergekkel.

Kavarog, fénylik, pompázik minden, a kristálytiszta mongol levegő még káprázatóbbá teszi a sokaságot; szinte kábul az ember a színektől.

Aztán a kolostor kapuján keresztül kivonul a menet is a térségre. Elől az apró lámatanítványok, selyemzászlókkal és templomi szentségekkel. Különös alakú zászlók, közöttük olyanok, mint valami selyem lámpaernyő. Rajtuk titokzatos tibeti varázsformulákkal. Mindegyiken ott csillog aranyhímzéssel írva a gonosz szellemeket elűző szent for-

mula: «Om mani padme hum». Ahányszor meglebbenti a szél a selymet, annyiszor imádkoznak ezek a zászlók a lámák helyett.

Előkerültek a régi történelmi lobogók is, közülük nem egy már Európát is megjárta valamikor, harcias mongol gazdáikkal.

Méltóságteljesen imbolyog a zászlóerdő. A szent lobogóket vivő lámák mögött négy hatalmas — öt méter hosszú — rézkürtöt cipel két-két ifjú láma a vállán: az elülső pár a tölcsér nyílását, a hátsó a fúvókáját tartja. Magasabbrangú lámák lépkednek a kürtöt vivő gyerekek után és belebelefújnak az óriási hangszerekbe. Zeng, harsog a térség a kürtök szavától és a kürtösöket követő zenekar hangjaitól. Felsikoltanak a vékonyhangú fúvóhangszerek, beledördülnek a réztányérok és mindezek fölött harsányan bömbölnek az óriás trombiták hatalmas tölcsérei.

A zenekar már a téren van, amikor a kerítés mögül szörnyű alakok csapata fordul ki a kapun. Méteres álarcok takarják el a fejüket, vigyorgó szörnyalakokat, vicsorgó fogú állatokat ábrázolnak. Oroszlánok, tigrisek, hosszú ormányú elefántok, fehér, villogó agyarakkal. Az egyiken szarvasfej, valódi agancsokkal és rengeteg, semmihez se hasonló fantasztikus torz állatfej.

Szól a fültépő zene és a szörnyalakok a forrón tűző napsugárban táncolva, ugrálva lejtenek a tér közepe felé. Néha-néha jókora kendőt vesznek elő és az álarc alatt törölgetik verejtékező ábrázatukat.

Méltóságteljesen gördül utánuk egy óriási oroszlánfigura, rajta a nyeregben a főláma, magasra nyúló és csillogó drágakövekkel díszített süvegben. Azután egy csónakban ringó alak: a lécekre kifeszített, vászonból készített csónakot a láma derekára kötötték — úgy, mint nálunk a cirkuszi mutatványban — és amikor a láma megy, meszirőll úgy látszik, mintha a földön csónakázna.

Földetseprő szakállú álarcban jön a következő, a homlokán félméteres szarv meredezik.

A menetet a magasabb rangú lámák csapata zárja be, nagy görögös sisakokkal. Ez a csoport lehajtott fejjel

hol csendesen, hol hangosan imádságot mormol. Mint monoton ének, fonódik az ima a zenekar hangjaiba.

Néhány fiatal láma fürgén előre szalad, nagy sietséggel szőnyegeket tereget a tér közepére és vánkosokat helyez a kolostor előtt lévő sátrak tövébe. A lámák szép kényelmesen leülnek a párnákra, a zenekar is elhelyezkedik, az álarcos «színészek» pedig a tér közepére vonulnak.

Közben harsog a zenekar, az álarcos lámák egy pillanatra se pihennek, ugrálva, táncolva hajlonganak. A szőnyegek előtt azután megáll a csapat és kiválik közülük két álarcos. A hosszúszakállú öreg, szarvakkal a fején és egy fekete, ördögöt ábrázoló álarcos. Az öreg szédületes iramban kapkodja lábait, szaladgál, bukfenceczik. Az ördögképű mindenütt utána, forgolódik körülötte, feléje kapkod ; úgy tesz, mintha el akarná fogni az öreget.

Már percek óta folyik ez a furcsa tréfás játék, amikor az öreg egyszerre csak visszarohan a kiterített szőnyeg felé és le akar ülni. Az ördögképű se rest, utána veti magát és egy ügyes mozdulattal kirántja alóla a szőnyeget.

Harsány nevetésben tör ki a közönség, az öreg az álarcát vakarja, a szakállát huzogatja : nyilván nagyon dühös. Nekirohan az ördögképűnek, de az elugrik előle. Közben a lámagyerekek újra leterítették a szőnyeget és ismét kezdődik a tréfa. A nép ujjong, viharzik, tapsol. Végül is az öreg az ügyesebb : egy hirtelen lendülettel sikerül elhelyezkednie a szőnyegen.

Diadalmasan néz körül, a nép pedig ünnepli, ujjong, kiabál.

Ilyen játékokkal szórakoznak a lámák és szórakoztatják a népet a Cám ünnepén. Közben-közben táncszámok következnek, a kürtök, klarinétok, cintányérok fültépő, az európai számára érthetetlen muzsikája mellett szemkápráztató gyorsasággal lejtenek a láma-táncosok, könnyedén, a nehéz álarcok alatt és a bő öltönyökben.

És égetően süt a nap, cseppekben folyik a verejték a közönség arcáról is, de mindenki kitart, mindenki ottmarad estig, amikor ismét felsorakozik a lámák csapata,

megszólal a dob is, ennek hangja talán azért olyan kísérteties, mert emberbőr feszül rajta. A halotti szertartásokhoz használják ezt a különös hangszert, emékeztetőül az élőknek arra, hogy — halandók.

Azután rákezd a zenekar, megindul visszafelé a procesz-sió. A tömeg is szétoszlik lassacskán.

*

Mongolia területén számos kolostor van, hiszen a férfi lakosságnak majd egy harmadrésze a kolostorok falain belül él. Minden kolostorban rendeznek ebben az időben ilyen ünnepséget. A leghíresebb az Urgában lévő kolostornak — a Dzun-Chure — Cám-ünnepélye, erre az ország legtávolabbi részéből is zarándokolnak a buddhista hívők és az ünnepélyre kíváncsi lakosság. Már hetekkel az ünnepség előtt megkezdődnek a «próbák», a lámák buzgón gyakorolják a rájuk kiosztott szerepeket, hogy azután a nagy ünnepségen minden fennakadás nélkül menjen minden, mint a karikacsapás.

A Cám ünnepe nem annyira buddhista jellegű, inkább sok van benne a mongolok samanita vallásának maradványaiból, hiszen a különböző álarcosok legnagyobbrészt a gonosz szellemeket szimbolizálják, akiket végül is sikerül az ember iránt jóindulattal viseltető szellemeknek legyőzniök. Másrészt nyilvános színielőadás, cirkuszi mutatvány a lámák részéről, maguk és a nép mulattatására.

A pantomimeket, amelyeket eljátszanak, legnagyobbrészt esetről-esetre saját maguk állítják össze. Nagy megbeszélések, tanácskozások folynak a kolostorokban már jóval az ünnepség előtt, hogy milyen új tréfákat, némajátékokat adjanak majd elő az elkövetkezendő Cam ünnepélyen.

XIX.

Bolond idő.

No, de a vangin-churei vidám napoknak is véget kellett egyszer vetnem, hiszen szép és jó itt, de már nagyon jó lenne otthon. Kitűnő alkalom kínálkozott számomra a továbbutazáshoz: a Cám-ünnepélyre Vangin-Chureba jött Szaltukov, a «Centroszojusz» egyik megbízottja is. A Centroszojuszt — az orosz bevásárlási központot — még a világháború alatt szervezték meg az oroszok abból a célból, hogy hadseregük részére élelmiszert vásároljanak Mongoliában. Szaltukov ennek a szervezetnek az ellenőre volt, nagyon barátságosan fogadott, de kijelentette, hogy legnagyobb sajnálatára nem ajánlhatja fel a kocsijában maga mellett lévő helyet, mert ezt már Kanyin-nak, a tesszingoli postamesternek ígérte oda. Elmentem Kanyinhoz is, talán ő tud valamit ajánlani a továbbutazásra.

— Hát jó, — mondotta hosszas alkudozás után Kanyin — én vásároltam itt most két lovat és egy kis kocsit, azt hajthatod majd utánunk.

Valami nagy kegy semmiesetre se volt ez Kanyin részéről, mert hiszen, ha én nem jelentkezem nála, fel kellett volna fogadnia valakit, aki csak pénzért kísérte volna el a lovait.

Másnap el is indultunk. Szaltukov és Kanyin elől mentek a pohaülésű négykerekű kocsin, én meg utánuk hajtottam a kétkerekű tragacsot. Nagyon vigyáznom kellett, hogy ketté ne harapjam a nyelvemet, úgy rázott az istenadta. Mire este Tesszingolba érkeztünk, sajgott minden tagom.

Másnap korán reggel azzal keltett fel Kanyin, hogyha vállalkozom az elromlott távíróvonal megjavítására, kapok egy láda teatéglát. A távíróvonal rendkívül fontos szerepet játszott, ez volt az egyedüli összeköttetés ezen a vidéken Oroszországgal és úgy hallottam, hogy Kanyin később a munka elvégzéséért két láda teát kért és kapott Orosz-

országból, mert azt jelentette, hogy ennyit kellett a javítómunkáért adnia. Számomra akkor az egy láda tea is nagy kincs volt, vállaltam tehát a feladatot, anélkül, hogy csak sejtettem volna is, mit kell csinálnom. Kaptam tőle egy kocsit két lóval, egy kísérőt, két köteg drótot, csigákat, egy Winchester-puskát orosz töltényekkel és egy fél zsák szárított kenyeret.

Elindultunk és lépésről-lépésre haladtunk a távíróvonal mentén; kerestük a szakadást. Végre megtaláltuk. Villám csapott be az egyik távíróoszlopba és ez szakította le a vezetéket. Egy óra mulva már össze is volt kötve az elszakadt vonal és fölhúztuk a drótot a póznára.

*

Távíróvonala nincs sok Mongoliának, amit én javítottam, azt már régen építették az oroszok. Az első távíróvonalat azonban a kínaiak szerelték föl Urga és Peking között. Ugyanezen az úton vonul a dán távírótársaság vonala is. Ez a Kopenhága—Páris—Peking—Shanghai közti hírszolgálatot látja el. Később a mongol kormány is fölszerelt egy harmadik távíróvonalat ezen az úton Urga és Ude között.

Az orosz vonalak közül az egyik Trojszkoszavszk—Urga, a másik pedig Murin—Tesszingol—Uljaszutáj között húzódik, ennek az utóbbinak a hibáját javítottam én ki Kanyin postamester részére.

A mongol nemzeti kormány később az összes vonalakat kisajátította, csak a dánokét hagyta meg, de azt is saját kezelésébe vette.

A távíróvonal javítása közben jócskán beesteledett és elhatároztuk, hogy nem megyünk haza. Jó meleg volt, szép augusztusi este. Lőttem egy túzokot, gondoltam, ezt megsütjük és meglesz a vacsoránk is. A lovakat kikötöttük, elkészítettük a remek vadsültet és aztán lehevertünk a fűre. Fejvánkosom a lószerszám volt, a takaróm egy ponyva. Pár perc alatt elaludtam.

Már hajnalodott, amikor valami csípő fájdalomra ébredtem, mintha ezernyi tű szurkálta volna a testemet.

Rettentő hideg szél süvített. Még jobban behúzódtam a ponyva alá. Hiába, semmi se segített. Kiugrottam a takaró alól és majd felkiáltottam meglepetésemben. Körös-körül fehér volt a mező, zuzmarás a fák lombja. Úgy látszik, havazott az éjjel.

Augusztus második és kemény téli fagy!

De csak éjszaka, mert hiszen még tegnap, amikor a nap sütött, alig bírtuk ki a meleget. Bolond az idő itt, errefelé. Tagjaim szinte jéggé fagytak. Ugrálni, szaladgálni kezdtem, hogy valamiképpen visszatérjen beléjük a vér.

A fölkelő nap lemosta az égről a hajnal pirosságát és néhány óra alatt eltűntette körülünk a telet is.

Csatakos mező, csepegő faágak.

Majd hamarosan száraz lett minden és diadalmasan ragyogott a mező fölött a nap korongja.

Így folyt le az első elektromos munkám és én szörnyen büszke voltam rá. Elbaktattunk vissza a távíróhivatalba, megkaptam a béremet, a láda teát. De más öröm is várt rám: arról értesítettek, hogy egy orosz kereskedő, Bobrov, a napokban Uljaszutájba utazik kocsin és én talán vele mehetek.

*

Vágyam teljesült, Bobrov magával vitt.

Boldog sóhajjal vettem tudomásul, hogy kocsink elkanyarodott Kanyin háza elől.

Fegyver volt nálunk, de nem a vörösök ellen. Mert abban az időben a vörösöknek még csak a nyomuk se volt errefelé.

Igaz, Osszendovszki itt is találkozott velük és hatalmas harcokat folytatott ellenük — mint írja. Nem tudom megfejteni, miként történhetett mindez, hogyan kerültek eléje a veszedelmesnek leírt vörös portyázók, mindenesetre azonban csodálatos Osszendovszki hősiessége, akinek csak el kellett sütnie a fegyverét és az állítólagos vörösök fejvesztetten menekültek, vagy holtan maradtak a harc színterén. Így menekült meg Osszendovszki a vörösöktől, akiknek ebben az időben nyomuk se volt Mongoliában.

Mondom, nem ezért, hanem vadászatra vittük magunkkal a puskákat, mert arrafelé, amerre az útunk vezetett, nagyon sok a mongol antilop — a zerin. Jellegzetes tulajdonságuk az, hogy végtelenül kíváncsiak, és ha közelükbe téved egy kocsi vagy autó, eszeveszetten rohannak feléje s vágtatnak utána kilométereken át is, de a lovassal nem törődnek, — egy pillanatra fölkapják a fejüket, ha előttük elhalad, ránéznek, azután egykedvűen legelésznek tovább.

A ló — úgy látszik — nem érdekli őket, hiszen annak is négy lába van.

XX.

Prémvadászat életre, halálra.

Amikor a zerinek közelébe értünk kocsinkkal, leszálltunk és egy kis bucka mögött lesben helyezkedtünk el. A zerinek a kocsi köré gyűltek, kíváncsian nézegették, szagolgatták a járművet. Szegények még a lövöldözés közben se tudták, hogy mi történik velük, legnagyobbrészt földbegyökerezett lábbal bámészkodtak a kocsi körül, csak fejüket forgatták izgatottan.

Bobrov lőtt néhányat és rárakta a kocsira, én azonban csak néztem a különös vadászatot.

De jó hasznát vettem a puskámnak harmadnap, amikor egy túzokot sikerült lőnöm. Ez is egészen különleges szórakozás. A mongol majdnem mindig lóháton jár és sohase bántja a madarakat. Nem is félnek tőle. A gyalogjárók viszont úgylátszik idegenül hatnak a madarakra, mert ha ilyet látnak, már messziről felrepülnek.

Amíg a ló vagy kocsi halad, a túzokok nyugodtan bogarásznak a földön, de abban a pillanatban, amint megáll, villámgyorsan fölrepülnek. Nem nehéz őket becsapni, csak ismerni kell a szokásaikat.

Amikor a túzokcsapat előtt elhaladt a kocsink, én a másik oldalon észrevétlenül leugrottam róla és a földre hasaltam. A kocsi elment mellettük, a madarak vidáman

ugrándoztak tovább. Egy lövés — és egy túzok elterült. Odamentem, jó tizenhat-húszkilós állat volt. Aztán a kocsi után szaladtam, felraktam a zsákmányomat.

Bobrov nyelve is megeredt, beszélni kezdett a mongol vadászokról, akik nem ilyen kényelmesen és egyszerűen szerzik meg a zsákmányukat, mint mi most, hanem a szörnyű téli fagyban a hegyek között lövik a drágaprémű vadakat, hogy a bőrét eljuttassák orosz és kínai kereskedők révén nyugatra, vagy felhasználják saját maguk és családjuk számára.

Az állattenyésztés mellett a mongol lakosság nagyrésze vadászattal foglalkozik. Régebben, amikor még a kínaiak nem használták annyira ki őket, sokkal kevesebb volt közöttük a vadász, a legutóbbi időkben azonban a szükség mind több és több embert hajt ki az erdőkbe.

Az állatok változatos serege áll rendelkezésükre: a tarbagán, a szibériai szürkemókus, a mongol róka, hiúz, vadmacska, barna és szürke medve, az őz, a rénszarvas és a morál-szarvas. Ezeknek főleg friss szarvait használják fel a kínaiak izgatószer gyanánt, mint erről már megemlékeztünk. Ezt az állatot a vadászoknak élve kell elfogniok, mert különben mitsem ér munkájuk, hiszen a szarvakat csak akkor használhatják föl, amikor éppen csak hogy kinőttek, de még a bennük lévő véredények nem száradtak el. Az élő állatról kell levágni tehát a szarvat, amely a következő évben újra kinő és így újra «szüretelhető».

Ezt az állatot úgy vadásszák, hogy belekergetik a mély hóba, és amikor már ott vergődik, lasszójukkal — az «urgával» — ügyesen megfogják.

De más módja is van: ékalakban haladva, póznákat vernek a földbe és ezeket sűrűn dróttal hálózzák be. A háromszög egyik oldala nyitva van. Azután jó távolról kiindulva, sót hintenek a földre, az ék hegye felé. Az állatok a sót nyalogatva, haladnak a drótsövényből készített ék felé, végül szinte észrevétlenül a falai közé kerülnek. Ekkor előrohannak a vadászok és elzárják a nyitott oldalt is és a morálszarvasok — foglyok lettek.

A szarvasokat azután élve eladják.

Ilyen csapdák részére szedték le legnagyobbrészt a szajodok az orosz határ környékén lévő távírópóznák drótjait.

De az említetteken kívül még számos ritka állat is tanyázik a mongol erdőkben és hegyekben : pézsma, coboly, nyest, vidra, hód, vaddisznó. A vadászat természetesen nem folyik egész éven át, a téli állatokat októberben, decemberben lövik, mert később már vékonyabb lesz a bőrük és ezért nem használható a prémjük és főleg mert áldott állapotban vannak.

A vaddisznót és a pézsmát inkább csapdában fogják ; a farkast és rókát pedig az utóbbi időben sztrichninnel mérgezett étellel ölik meg.

Exportra legnagyobbrészt csak a mókus, a tarbagán, a mongol róka és farkas kerül, a többi állat prémjét sajátmaguk használják fel és nem ritkán látni egyszerű mongol vadászokat vagy pásztorokat drága cobolyprémből készült kucsmában vagy pézsmabekecsben.

Fegyverük majdnem kivétel nélkül a legkezdetlegesebb kováspuska. Minden alkatrészét sajátmaguk állítják elő a vadászok, csak a csövét vásárolják — nagyrészt az oroszoktól.

A puskaport is többnyire maguk csinálják. A nehéz fegyvert, rengeteg puskaport és golyóbisokat heteken, hónapokon keresztül cipeli magával a vadász a legszörnyűbb fagyban, szikláról-sziklára ugrálva, térdig süppesztő hóban vánszorogva, patakok jegén át csúszkálva, meredek szakadékok fölött ; mert hajtja őket a megélhetés gondja és a jobb sors vágya.

Igaz, kihasználják őket az idegen kereskedők, mert potom pénzért veszik meg tőlük a prémet, hogy azután méregdrágán továbbadják, de — remélik a vadászok — talán mégis összegyűlik majd néhány háziállat az érte kapott holmik ellenértékeként, hogy legyen a mongol puszta sátrában élő családnak ennivaló és egyszer talán — később — majd pihenés a maga számára is.

Néhány háziállat, csendes vándorlás, egyszerű pásztorélet a mongol pusztákon — ez a mongol vadász álma, ezért

az életet kockára tevő hajsza a vadállatok után, a jéggé fagyott hegyek között.

Ma már a mongol kormány prémbeváltó szövetkezeteket alapított, hogy a vadászok kiszolgáltatottságát és a külföldiek által való kihasználását megakadályozza. Ezért a legutóbbi években már valamivel jobb üzletté vált a mongolok számára a prémvadászat.

XXI.

Tolvajfogó kutyák, eleven szemeteskocsik.

Kissé megpihentünk, a lovakat kifogtuk, hadd legelészszenek a füvön, mi pedig sétálgattunk az úton. Messziről két kocsi körvonalai bontakoztak ki, lassacskán odaértek hozzánk: menekült oroszok voltak, itt Mongoliában már évek óta kereskedéssel foglalkoztak és most éppen különböző árukat szállítottak kelet felé. Megbarátkoztunk velük és a kíséretökben lévő, örök jókedvű mongol szolgával, Gombo-val. Leheveredtünk a földre, az oroszok az egyik lóval előreküldték Gombo-t, keressen valahol a közelben egy mongol sátortábort, mert már esteledett és pihenőről kellett gondoskodnunk.

Alig egy félóra mulva már vigyorgó arccal baktatott felénk Gombo. Egy másik mongol kísérte és Gombo büszkén jelentette, hogy nem messze pihenőhelyünktől van a tábor, körösköril nagyszerű a fű: jobb hely el se képzelhető. Már várnak is bennünket mindenféle jó falattal.

Estére tényleg nagy lakomát csaptak nekünk a táborban.

*

Reggelre — újra tovább.

A lovak lassú ügetésben poroszkáltak: patakok, völgyek, emelkedés, lejtő egymásután, hol jobbra, hol balra tűntek fel a távíróoszlopok. A puha úton a kocsik és a lovak szinte hangtalanul suhantak előre. Mind feljebb, feljebb emelkedett a nap, kábított a melege. Én is elaludtam.

Hatalmas záporra ébredtem. Mongoliában nagyon ritkán csik az eső, de ha egyszer megered, hát az aztán kiadós. Percek alatt bőrig áztunk, a hegyekből patakokban ömlött a víz és a kis Buengol-patak annyira megáradt, hogy alig tudtunk átevickélni rajta. És a baj az volt, hogy a Buengol — mint egy részeg ember — keresztül-kasul kanyarog állandóan az úton, a rajta való «átkelést» jó egynéhányszor meg kellett ismételnünk. Közben pedig csak úgy ömlött a zápor. Orosz útitársaim áruja is kezdett már málladozni. És tetézte még a bajt az, hogy az áru a magába szívott rengeteg víz miatt annyira megnehezedett, hogy a lovak alig bírták már.

A zápor vízfátylán keresztül azonban egyszer mégis csak feltünedeztek Uljaszutáj körvonalai. Egy csapásra eltűnt minden rosszkedvünk: nemsokára már Uljaszutájban leszünk!

Hogy örömünk teljes legyen, még az eső is elállt és felragyogott újra a nap. A város határán elbúcsuztunk útitársainktól és Bobrovval tovább ügettünk. Csakhamar megérkeztünk Bobrov társának, Silovnak házához és ott megkezdtük a lerakodást a kocsiról, becipeltük a házba a 32 kilós zsákokba csomagolt orosz ezüstpénzt.

Bobrov és Silov letelepedtek az irodában és üzleti ügyeiket beszélték meg. Ezalatt én körüljártam a házban, érdeklődtem az alkalmazottaknál, nem ismerik-e Burdukovot, Bezjazikov adósát, akihez még Belocarszban kaptam Bezjazikovtól ajánlólevelet, illetve felszólítást arra, hogy az adósság egyrészét nekem fizesse ki. Azt a választ kaptam, hogy az illető nincs Uljaszutájban.

— De különben is a legjobb, ha nem fordul hozzá, — jelentette ki a szakács, aki szintén orosz menekült volt — mert az ilyen gazdag oroszok nem sokat törődnek a szegény emberekkel. Itt van például a mi gazdánk, Silov is, aki úgy bánik velünk, mint a kutyákkal. Pedig tudja rólunk, hogy mi is orosz menekültek vagyunk, de nem voltunk képesek végigcsinálni azokat az aljasságokat, amelyeket ő. Nekem több pénzem volt Oroszországban, mint neki, de ő elvetemültebb tudott lenni itt, mint én és ezért most én

vagyok az ő szolgája. Sokan vannak ilyenek, akik egy kopek nélkül jöttek ide és amijük van, azt részben a mongoloktól, részben a kínaiaktól rabolták össze.

Amikor Dsa Lama emberei erre jártak, a kínai kereskedők a mongolok dühe elől az oroszokhoz menekültek, minden árujukkal és pénzükkel. A vendéglátó oroszok jól el is dugdostak mindent — még a kínaiakat is. Amikor azután a mongolok halálra keresték a kínaiakat az orosz házakban, az orosz gazdák mosolygó arccal, alázatosan hajlongva fogadták a mongol szabadcsapatokat.

— Kitat inde beina (van itten kínai)? — hangzott a mongolok sztereotip kérdése.

A pincébe bujtatott kínaiakat ezalatt rázta a hideg, biztosak voltak abban, hogyha a minden bajukért, nemzeti szerencsétlenségükért a kínaiakat okoló mongolok kezébe kerülnek, élve nem menekülnek. Az orosz gazdák pedig a legtöbb esetben szépen megmutatták a kínaiak búvóhelyét. A mongolok rájuk törték az ajtókat, vér és halálhörgés jelezte a «fehér» oroszok vendégszeretetének beteljesülését. De a kínaiak nemcsak a fogukat hagyták ott, hanem árujukat és a pénzüket is, mert ezeket az oroszok — már nem mutatták meg a mongoloknak. Így ment ez heteken, hónapokon át, a kínaiaknak majdnem teljes vagyona az oroszok kezébe került. A mongolok dühének kitombolása után, piacra dobták az összeharácsolt kínai árut — hitelbe. De ez a hitel rettenetes volt, a holmikat marháért, illetve «marhaértékben» adták el és ha a mongol egy húszharminc cent (50—75 fillér) értékű árut egy birkáért meg tudott vásárolni, az orosz olyan engedékeny volt, hogy kijelentette: neki még ez a birka sem kell — azonnal. A feltétel azonban az volt, hogy a «birkaérték» éppen úgy növekszik, mint ahogy a birka az idő folyamán szaporodik és így két év mulva már négy-hét birkával tartozott az egy birka helyett, mert hiszen az első évben két birkát ellett a «járandóság», a második évben már mind a két birkának volt két-két bárányа, ha történetesen a női nemhez tartoztak. Ha jobbszívű volt a hitelező, akkor kost is «kalkulált».

És a mongol — hallatlanul becsületes. Az adósságát mindenáron meg szokta fizetni, részben tisztességből, részben pedig azért, mert Mongoliában egyik legnagyobb «mumus» az adósok börtöne, akik adósságukat pontosan meg nem fizetik, azokat bizony könyörtelenül becsukják ide. Ezzel azonban természetesen a számla még nincs kiegyenlítve, mert a büntetés kiállása után a tartozás továbbra is fennmarad és ha az adós a következő határidőig nem fizet, újabb elzáratásnak teszi ki magát. Becsületességük és az üzleti ügyekben való járatlanságuk folytán így szolgáltatták ki a mongolok honfitársaikat a falánk orosz «vendégeknek».

A szakács, a volt orosz tiszt, szinte magából kikelve mondotta el ezeket és megjegyezte:

— Hát ezektől vár maga segítséget?

*

Amikor Silov megbeszélte az ügyeit Bobrovval, kijött utánam a konyhába és rám mutatva, megkérdezte a szakácstól:

— Hát ez mit keres itt?

És bosszúsan hozzátette:

— Biztosan megint valami orosz menekült... Hogy az embernek soha sincs nyugta tőlük.

Bobrov azonban, aki utánajött, közbevágott:

— Ugyan hallgass, hiszen már bemutattam neked: magyar tiszt és velem jött. Különben is tovább megy Urgába.

Silov megvetően végigmért, elfordult és otthagyott.

Később, amikor a mongolok újra kikergették a kínaiakat, már nemcsak őket, hanem az oroszokat is agyonverték, akik ott mint megváltót várták a Mongolián keresztül gyilkolva és rabolva vonuló Ungern báró csapatait. Ekkor harapott a fűbe Silov is. A mongolok nem feledkeztek meg arról, hogy most már valóban visszaadják neki a «kölcsönt»...

*

Szinte menekülésszerűen osontam ki Silov házából és kóborolni kezdtem az éjszakába borult Uljaszutájban. Egyszerre csak mindenfelől vadul ugató kutyák vettek körül, fogaikat vicsorították, csak úgy tudtam megmenekülni előlük, hogy hirtelen köveket kapva fel a földről, dobálni kezdtem a vadállatokat. Így sikerült visszahúzódnom Silov házába, ahol Bobrov már izgatottan szaladgált ide-oda: úgylátszik meghallotta a kutyaugatást és éppen lámpást keresgélt, mert utánam akart indulni.

Elmagyarázta, hogy a mongol városok tele vannak kutyákkal, amelyeket a mongolok örömest etetnek: legalább eltakarítják az utcára kidobott ételmaradékokat, csontokat. És még egy fontos szerepük van: ezek a kutyák a legnagyobb étvággyal falatozzák föl az utcára hajigált emberi és állati ürüléket, hogy azután mint eleven szemeteskocsik kivigyék a várost környékező mezőkre.

— Ezek a mongol városi kutyák — mondotta Bobrov — még közbiztonsági szempontból is nagy szolgálatot tesznek, mert sohase bántják azokat, akik lámpást vive magukkal járnak az utcán. A becsületes szándékú ember lámpával jár, csak a tolvaj nem szereti ezt a figyelmet felkeltő holmit, így hát a kutyák ezen az alapon majdnem mindig felismerik és elfogják a tolvajt.

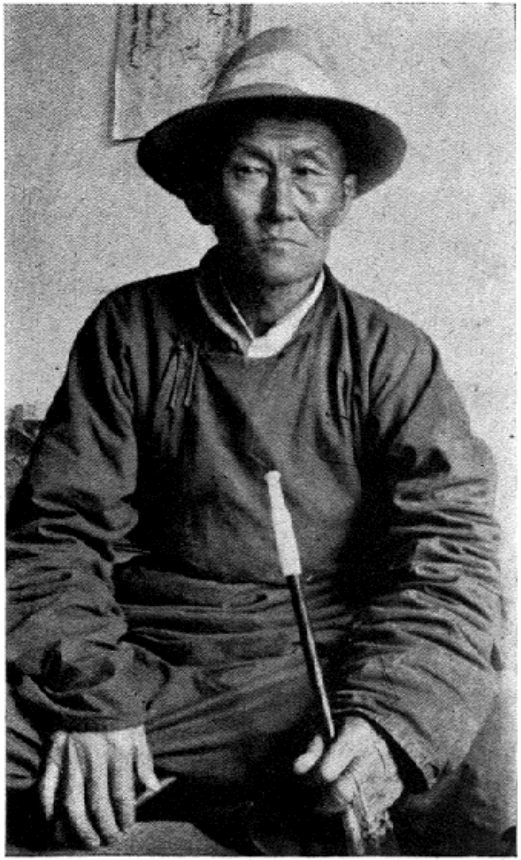
— Nálad nem volt lámpa, azért rohantak rád a kutyák — tette hozzá Bobrov. — De, látod, még sincs igazad, ha a te esetedből azt a következtetést vontad le, hogy a kutyákat ki kellene irtani. Nem, barátom, mindig ismerni kell a körülményeket és az okokat, nem szabad felületesen kívülről nézve a dolgokat elhamarkodott ítéletet hozni. Ez itt egészen más világ, mint a tietek, más az emberek gondolkozásmódja és felületesen nézve a dolgokat, talán sok minden visszás és érthetetlen itt számotokra.

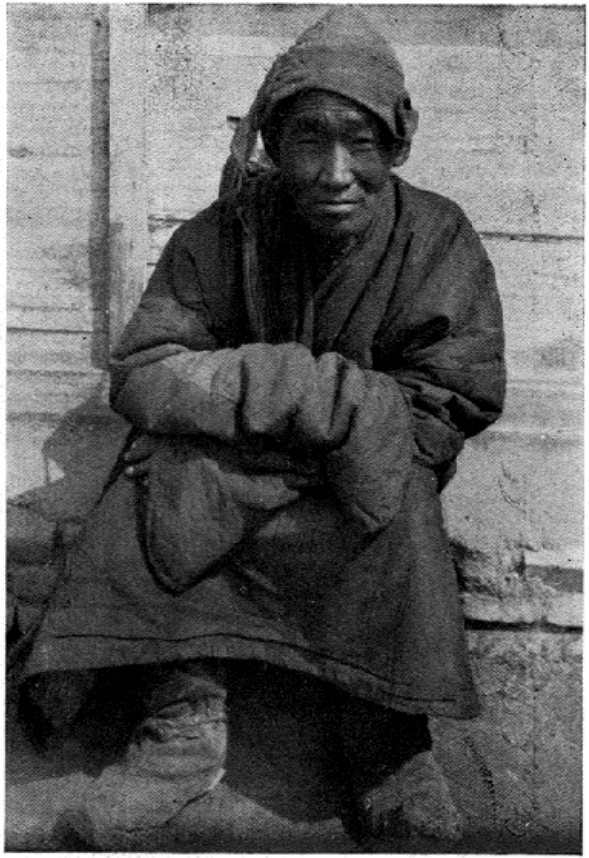
Cecen kán, Dzsingisz kán közvetlen leszármazottja.

Főláma ünnepi ornátusban, balkezében az olvasószerű imafüzérrel.

Mongol nemzetgyűlési képviselő.

Kolduló láma az urgai piacon.

Autó és — tevekaraván.

Mongol pásztor.